

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Örigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Apanta Ta Ellēnisti Heuriskomena

Cui idem præfixit Origeniana, Tripartitum opus, quo Origenis narratur vita,
doctrina excutitur, scripta recensentur

Origenes

Rothomagi, 1668

Caput secundum, Origenis Exegetica, & [...]

urn:nbn:de:hbz:466:1-25059

CAPVT SECVNDVM.

ORIGENIS EXEGETICA ET EPMHNEYTIKA.

Capitis secundi partitio.

SECTIONIBVS tribus hoc caput continetur. I. varia Origenianorum *ἑρμηνείαι* genera per censentur. II. singula Origenis *ἑρμηνείαι*, quorum quidem ad hanc diem B memoria superest, enumerantur. III. agitur de Exegeticis quæ super sunt, deque vestigatis ipsorum interpretationibus. IV. disputatur de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, deque vulgata editione Septuaginta Interpretum.

SECTIO PRIMA.

VARIA ORIGENIANORVM ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΓΕΝΕΡΑ ΠΕΡCΕΝCΕΝΤΥΡ.

I. *Scripturam sacram Ambrosij rogatu Origenes interpretatus est. Confutantur nonnulli, C qui primum Scripturæ sacræ interpretem ipsam fuisse volunt. II. Dividantur Origenis Exegetica in Scholia, Homilias, & Tomos: III. de quibus sigillatim queritur. IV. Quid sint *μουναρχιαι* disputatur. V. ipsius *ἑρμηνείαι* pars *ἑρμηνείαι*. Epistolas inter Syntagmata collocamus. VI. Origenes historicum, mysticum, & moralem sensum perscrutari solet. VII. Cur minor in Novo quam in Veteri Testamento ab Ambrosio dictus sit, investigatur.*

ANTEQVAM varia Origenianorum *ἑρμηνείαι* genera percenscam, revocentur in memoriam quæ supra notata sunt, ad interpretandos Scripturæ sacræ D libros, Ambrosij consiliis, auctoritate & rogatu Origenem fuisse impulsam, & quasi adactum, ut amice ab eo ipse ex postulat in Commentarijs ad Psalm. 1. & ut in quadam Epistola, quam exhibent Cedrenus & Suidas, leviter conqueritur, & ut ipse scribit Ambrosius in Epistola ad Origenem, quam refert Hieronymus in Epistola ad Marcellam. Confutandus deinde venit nonnullorum error, qui primum Origenem Scripturas fuisse interpretatum literis prodiderunt. In his Beatus Rhenanus ad Hermannum Archiepiscopum Coloniensem ita de Origene disserit: *Quippe hic scriptor, quam quod ingenio perspicacissimo, & optimo disciplinæ omnifariam exculto præditus fuit, tum quod improbo studio sacræ monumentis invigilavit, primus quasi glaciem sceldi juxta proverbium, in enarrandis Scripturis divinis. Quæ vera laus, quo magis copiosa debeat primis quibusque rerum optimarum auctoribus, nemini ambigua est. Et Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. qui sic ait: His similibus excitationibus ubique uti voluit, prout decebat hominem pene *ἄρ. ἑρμηνεύων*, & qui primus aggressus esset explanationem omnium divinarum Scripturarum, nondum ob ingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam. Et Genebrardus in Epistola ad Carolum IX. ejus hæc verba sunt: *Theologia liquidissimam veluti scaturiginem aperuit, & cum frangi illo Salomonis viro derivavit fontes suos foras. Tum deinde: Et sane omnium, quorum quidem in divina Scripta Commentarij extant, fuit antiquissimus. Itane vero? antiquiorne Philone, qui tot scriptis hodieque superstitis Scripturas sacræ explanavit? antiquiorne Theophilo Antiochæno, cujus extant Commentaria in quatuor Evangelia? Vetustiores quoque fuerunt illo Melito Asianus, qui librum scripserat de Apocalypsi Iohannis; & Rhodon, & Candidus, & Appion, qui tractatus in Hexaëmeron sigillatim composuerunt; F & Iudas, qui de septuaginta apud Danielem hebdomadibus scripsit. Itaque Ambrosius ad Psalm. 118. 28. Origenem ait *multorum interpretationes diligenti discussisse indagine: quos & sæpe citatos apud eum reperias: velut Homil. 15. in Genes. ubi ait: Nunc interim non videtur absque ratione dici, quod & prioribus nostris quibusdam visum est, Prophetiam quamdam in hoc designatam videri. Et Homil. 13. in Exod. Arctem etiam ante nos quidam pro furore posuerunt. Et Homil. 8. in Levit. De hoc quidam etiam ante me dixerunt. Et Homil. 9. in Num. Quidam tamen ex ijs qui ante nos interpretati sunt locum hunc, memini quod mortuos dixerunt eos, qui nimietate scelerum in peccatis mortui intelliguntur. Et Homil. 26. seq. Execundi de Aegypto figuram duobus modis accipi, à prioribus nostris, & à nobis sæpe tam dictum est. Et Homil. 8. in Iudic. Memini etiam quemdam ex prædecessoribus nostris in libellis suis vellus lana populum dixisse Israël. Et Homil. 10. in Ierem.***

A τὰ τὰ ἢ καὶ ἀλλοὶ διηγήται. Et Homil. 14. seq. ἢ καὶ ἐμοῦ δὲ περὶ ἰσχυρὰ τοῦ πνεύματος. Et Tom. 14. in Matth. p. 230. ἰσχυρὰ μὲν ἂν τις ἢ καὶ ἐμοῦ. Et passim in Commentariis in Iohannem Heracleonem Hæreticum, hujus Evangelistæ Interpretem insectatur. Qui ergo alius ad Scripturas interpretandas Origenes viam prævisse dici potest? At excusari potest quod ait Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. *His similibus excitatiunculis ubique uti voluit, prout accibat hominem pene ἀποδιδασκόντα, & qui primus aggressus esset explanationem omnium divinarum Scripturarum, nondum ob ingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam.* Nam alios quidem non negat partem aliquam scripturarum exposuisse; omnium vero scripturarum explanationem aggressum esse aliquem ante Origenem, id vero negat, & merito quidem.

B I. Verumtamen quamvis aliorum exemplum quod sequeretur habuit, fatendum nihilominus hanc cum explicandæ Scripturæ artem multum provexisse: nec enim simplicem quemdam interpretandi modum adhibuit, sed varia explanationum genera primus Scripturæ accommodavit. Nam vel diffusis Commentariis, quidquid suppeditabant ingenium & doctrina, prolixè congestit; vel brevibus tantum Scholiis obscuriora quæque illustravit; vel ad populi captum sese demisit, & selectas quasdam Scripturæ pericopas minus accurate per Homilias exposuit. Hieronymus in Prologo suæ interpretationis Homiliarum, quas in Ezechielem Origenes habuit: *Illud, inquit, breviter admonens, ut scias Origenis opuscula in omnem Scripturam esse triplicita. Primum eius Excerpta, quæ Græcè ζῆλια nuncupantur, in quibus ea quæ sibi videbantur obscura atque habere aliquid difficultatis, summam, breviterque perstringit. Secundum Homiliaticum genus, de quo & præfens interpretatio eius est. Tertium quod ipse in scripsit τὸ κρυπτό, nos Volumina possumus nuncupare, in quo Opere tota ingenij sui vela spirantibus ventis dedit, & recedens à terra in mediū pelagus aufugit.* Rufinus in Prologo interpretationis suæ Commentariorum Origenis in Numeros, quem mihi olim Bigotiana Bibliotheca suppeditavit: *Quæcumque in Numerorum libro, sive Homiliatico stilo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc perurgente te, Romana ut potuimus voce ex diversis in unum ordinem collecta digestimus.* Et paulo post: *Scire tamen te volo, Frater, quod hæc lectio vias quidem aperiat intelligentiæ, non tamen sigillatim cuncta quæ scripta sunt disserat, ut in Explicationum libris legisti: quo scilicet etiam Lector non reddatur otiosus, sed pungat cor suum, sicut scriptum est, & producat sensum, & audiat verbo bono, ut sapiens adjiciat ad illud.*

C III. Scholia breves erant notæ enodandis locis intricatioribus, & abstrusioribus sensibus erendis, quales habemus in omnes fere Græcos Poetas. Erasmus Oriola reddi jubet. Sixtus Senensis exponit Vacaciones; sive otia, sive per otium excerpta; quibus quoties ad plenam commentationem otium desisset, ea tantum quæ sibi videbantur obscura, brevibus quibusdam annotationibus summam perstringebat. Inepte uterque. Scholion diminutivum est à Schola: Schola Græcè & Latine, præter vulgatas significationes, lucubrationem etiam sonat, quæ de re aliqua per otium elaboratur. Scholion ergo parvam Scholam significat, hoc est Lucubrationunculam. Speciatim vero Scholia appellantur Commentarioli, vel Disertatiunculae. Præterea excerpti ex Auctore aliquo loci dicuntur Scholia, cujusmodi ex Evangelio, quo utebatur Marcion nonnulla depromsit Epiphanius Hæret. 42, & Scholia appellavit. Atque hæc Scholia Latine Excerpta proprie dicuntur. Male autem hoc nomine afficias breves expositiones, & dissertationes: quod tamen fecerunt Hieronymus & Rufinus, cum Origenis Commentariolos in Scripturam Excerpta dixerunt; omne Scholiorum genus communi Excerptorum vocabulo donantes, quod ad certam quamdam speciem erat restringendum. At quoniam brevibus sententijs hæc Scholia Origenis, sive Commentarioli concludebantur, idcirco Commentaticum interpretationis genus ea Hieronymus appellat. Proœm. Comment. in Matth. *Legisse me fateor, inquit, ante annos plurimos in Martiano Origenis viginti quinque volumina, & totidem ejus Homilias, Commentaticumque interpretationis genus.* Et Proœm. Comment. in Epist. ad Galat. *Scriptus enim ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum commentico super explanatione eius sermone complevit. Quod ita intelligo: Scholia in Epistolam ad Galatas decimo Stromatum suorum libro ipsum inseruisse.* Scholia vero ad sacrorum Librorum oram attextuisse Origenem ostendit liber vetustissimus Renati Marchali, quo continentur Prophetæ omnes, quique in Collegij Parisiensis Societatis Jesu Bibliotheca servatur, & cujus usuram humanissime mihi concessit Gabriel Cossartius amplissima huic Bibliothecæ præfectus, βιβλ. εζηκ' ipse ἐπιλογὴ & doctrinæ omnis refertissimum penu. Prophetiæ Ezechielis præfixum hoc habet ille liber: *μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐξῆλθεν, καὶ διαρτάθη τὸ πνεῦμα αὐτῶν περὶ τῶν ἀποκάλυψεων, καὶ αὐτὸς ἔγραψε διὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἐξολογήσατο. ὅθεν ἐκείνη ἐστὶν τὰ ζῆλια παρ' ὅντα. Desumptum est ab Hexaplis juxta Editiones, & emendatum ex ipsius Origenis Tetraplis, quæ & manu ipsius emendata, & scholijs succincta erant. Unde ego Eusebii Scholia apposui. Hinc discimus Tetraplorū limbos Scholijs ab Origene fuisse succinctos. Si quis autem existimet quæ in hoc Marchali Codice ad oram Ezechielis, aliorumque Prophetarum adtextæ sunt annotationes, ea ipsa*

Erasm. De lib. Origen. Stat. libr. 4. Bibl.

le Origenis Scholia, multum is sane errabit. Constant enim illa partim variis interpreta-
 onibus ex Aquila, Theodotione & Symmacho depromptis; partim lectionibus variis, vel
 circa lectionum varietatem observationibus. Neutra vero pro scholiis Origenis haberi
 possunt: non priores; quis enim putare possit in Tetrapla, quae Scholiis, ut dixi, succincta
 erant, unde & ista sumta sunt, depromptas & diversis Interpretum expositionibus particulas
 coniecisse Origenem, cum in iis plenae ipsae ac integrae interpretationes haberentur? non
 posteriores; ut pote in quibus saepe Origenis, & alicubi etiam Constantini Imperatoris
 nentio fiat.

Homiliae à Rufino & Hieronymo Tractatus appellantur. Apologia Pamphili à Rufino
 conversa: *Principue vero per eos Tractatus, quos pene quotidie in Ecclesia habebat ex tempore, quos &*
describentes notarij ad monumentum posteritatis iradebant. Hieronymus adv. Vigilantium, Epist.
 75. de Homiliis in Iob loquens, quas Hilarius verterat: *Cur Tractatus eius in Iob, inquit, de-*
scriptos haberi? & in Praefatione ad Homiliae Origenis in Canticum: Hos duos Tractatus, quos in
morem quotidiani eloquij parvulis adhuc lactantibus composuit, fideliter magis quam ornate interpreta-
tatus sum: & in Prooemio Commentar. in Epist. ad Galat. Scripsit enim ille vir (Origenes) in
Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum comma-
matico super explanatione eius sermone complexit: Tractatus quoque varios, & Excerpta, quae vel sola pos-
sint sufficere, composuit. Nempe Tomos, Homiliae, & Scholia significat per quinque illa vol-
 umina, & Tractatus, & Commaticum sermonem, ac Excerpta. Concludat vero forsitan
 ex hoc loco aliquis, Excerpta, & Commaticum sermonem res esse diversas: sed frustra; id
 enim sibi vult Hieronymus, alia in decimum Stromatum librum inserta esse Scholia, alia
 seorsum elaborata & descripta. Fallitur Erasmus cum Homiliae illas recte dici putat *Collo-*
quia, non enim Origenes cum auditoribus colloquebatur, sed auditores alloquebatur; ac
 proinde melius dicerentur *Alloquia*. In iis phaleras & oratoria pigmenta neglexit Ada-
 mantius; planum vero, familiare, ac simplex, nec valde prolixum, quale facilius patiuntur
 Homiliae, dicendi genus persecutus est.

Tomi idem sunt quae & *ἑρμηνεία* proprie dicta: nam quamvis hoc nomine affici pos-
 sint, quaecunque interpretationis vice funguntur; atque ita non ad Tomos solum, sed &
 ad Homiliae etiam, & Scholia referri possit ea vox, illamque Editioni nostrae, qua Tomis
 & Homiliae constat praefixerimus; nihilominus tamen ad Tomos spectatum & proprie per-
 tinet, iisque numquamnon in antiquis Codicibus tribuitur. Explicationum libros appel-
 lat Rufinus in Prologo interpretationis Commentariorum Origenis in Num. In iis Ori-
 genes Ebraica veritate stipatus, & suorum circumdatus agminibus, peregrinae interdum
 linguae quarebat auxilia, ut tradit Hieronymus in Prooem. Quae Ebraica in Homiliae autem
 Commune Editionem sequebatur, ut superiore Sectione notatum est.

IV. Interpretationes praeterea Origenis quasdam, *ὑμνωδίας* appellatas reperio. Vtrum
 Scholiis an Exegeticis proprie dictis vox ea tributa sit, quaerendum est. Hieronymus Scho-
 liis manifeste tribuit Prooem. in 1. Comment. Isaiae: *Feruntur, inquit, & alij sub nomine eius*
(Origenis) de visione visum duos ad Gratam libri, qui pseudographi putantur, & viginti quin-
que Homiliae, & ὑμνωδίας, quae nos Excerpta possumus appellare. Excerpta igitur, seu *ῥήματα*, ea
 sunt *ὑμνωδίας*. At Philocaliae cap. 26. postquam prolixum Origenis fragmentum in Exod.
 10. 27. prolatum est, verba haec sequentibus aliquot fragmentis praefiguntur: *ἡ πάλιν ἐν*
ἄλλω τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ οἷς ἡ ἕξοδος ὑμνωδίας. Igitur *ὑμνωδίας* constabant Tomis; igitur
 quaecunque hoc Philocaliae capite fragmenta in Exodum representantur, petita sunt *ἐκ τῶν*
ὑμνωδίας. Ea vero neutiquam pro Scholiis haberi possunt, sed iustorum Commentario-
 rum vicem explent; ea est rerum ac verborum ubertas & copia.

Ego quidem *ὑμνωδίας* generale vocabulum esse puto, quo Tomi & Scholia continentur.
ὑμνωδίας est, adnotare, commentarium scribere, scriptum aliquod ad aliud adicere, adscribere. *ὑμνω-*
δίας, adnotatio, commentarius, quidquid ad aliud scribendo adicitur, cuiusmodi sunt Scholia, &
 Commentarii qui ad oram librorum adtexti solent. Ita intelligendus Eusebius lib. 5. Histor.
 cap. 20. cum *ἡ ἀποστολικὴ ὑμνωδία* appellat obfestationem quamdam quae ad finem libri
 Irenaei *ἐπιτομῆς* praeter contextum adiecta erat. Inde lux quoque alteri ejusdem Euse-
 bij loco lib. 6. cap. 16. ubi de Hexaplis Origenis agens, deque variis quibus illa constabant
 interpretationibus, ita scribit: *ταῦτα δὲ ἅπαντα ἐπὶ ταῦτον συνωραγῶν, διελόν τινος κἀδου,*
& ἀπὸ ἑαυτοῦ ἀλλήλων, καὶ πρὸς αὐτοῦ ἐβραίων ὑμνωδίας, τὰ ἑβραίων ἐξ ἀπὸ τῶν ἡμῶν ἀπὸ
ῥήματα καὶ ταλιδιανῶν. Etsi omnibus in unum ab eo collectis, & per cola divisis, ac invicem à regione appo-
 sitis, cum Hebraei um praeterea contextum adscripsisset, exemplaria nobis Hexaplorum, uti appellari solent,
 reliquit. Quod Eusebius *ὑμνωδίας ἐβραίων* dixit, commodius *ἑβραίων ὑμνωδίας*
 Epiphanius nuncupavit, quasi dicas, *adjunctiones, adjectiones*. Optime quoque Nicephorus
ὑμνωδίας reddidit, hoc est, *descriptionem ad aliud additam*; addita enim praepositio notat
 esse *ἑβραίων*. Cum ergo Scholia & Commentaria, alterius scriptiois explicanda gratia

A scribi soleant, eique saepe adjungi & ad oram adrexi, propterea *σημειώσεως* recte dicta sunt: neque immerito Philocaliae textores hoc vocabulum Commentariis, Hieronymus Scholiis tribuere.

V. Communi quoque *ἑξήκοντος* titulo Tetrapla, Hexapla, & Octapla Origenis complectimur, quae proprio vocabulo *ἰσχυρὸν βιβλίον* appellare possis. Cum enim ex variis Scripturae conflata sint interpretationibus, in eum venire debuerunt censum, quo quaecunque ad interpretandam Scripturam elaboravit Adamantius, continentur. Huc adiicit Epistolas Sixtus Senensis, quod propositas sibi circa Scripturae illustrationem quaestiones rescribendo Origenes dissoluit. At cum alia quoque per Epistolas argumenta tractasse ipsum constet, velut cum ad Philippum Imperatorem, vel ad conjugem ipsius Severam, vel ad Fabianum Papam fidei suae profuturam causam scriberet, merito inter Syntagmata Epistolas ipsius conjiciendas censuimus.

VI. Qui interpretandis Scripturis triplex *ἑξήκοντος* genus adhibuit Origenes, is triplicem ex illis sensum eruere, ac investigare consuevit; historicum, quem & literam sensum appellant, mysticum, & moralem. Sic ille Homil. 17. in Genes. ubi agit de benedictionibus Patriarcharum: *In ipso autem corpore & serie verborum, neque benedictiones tantum, neque futurorum sels praenuntiatio, quantum motes vel propositum eorum, vel etiam quaedam ab eis gesta notabiliter arguuntur. Quae res nobis tripartitam (ut in aliis fecimus) explanationis materiam subijcit, ita ut benedictiones historia locum seruent, prophetia verum mysticum atque dogmaticum, quorum correptio atque obijurgatio moralem dirigat stilum.* Quod idem in fine ejusdem Homiliae repetit. Ab historico autem sensu ad mysticum, à mystico ad moralem sese progreditur; quamvis hunc ordinem pervertat nonnumquam, literam aliquando negligat, à morali expositione ad mysticam quandoque transeat. Quae quoniam supra luculenter tractavimus, haec obiter tetigisse sufficiat.

VII. Finem huic imponemus Sectioni, adducentes illud Ambrosij è libr. 5. Epist. 43. *Et si se iam quod nihil difficilius sit, quam de Apostoli lectione differere, cum ipse Origenes longe minor sit in Novo, quam in Veteri Testamento.* Cujus rei causas quaerenti mihi id succurrit, atate Origenis pluribus Commentariis, interpretationibus, dissertationibus, Traditionibus illustratum fuisse Testamentum Vetus, quam Novum, cujus reconditiores sententiae perpaucorum industria fuerant ad hoc tempus investigatae; proindeque Instrumentum Vetus tractantem Adamantium majore fuisse in luce versatum, quam cum Novo explicando operam suam navaret. Huc accedit antiquae Legis abrogatas ceremonias & iudicia enarrantem, minore periculo in allegorias excurrisse, & destruxisse literam, quam cum Christi decreta, & sanctiones Apostolorum, dogmatum suorum novitate depravaret.

SECTIO SECUNDA.

SINGVLA ORIGENIS ΕΞΗΚΗΤΙΚΑ, QVORVM AD NOS
PERVENIT NOTITIA, ENUMERANTVR.

E I. Enumerantur Origenis Exegetica in Pentateuchum; II. in Josue, Judices, Libros Regum, Paralipomenon, Esdrae, & Iob; III. in Psalterium; IV. in Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum; V. in majores Prophetas quatuor; VI. & in minores Duodecim; VII. item in Mattheum, Lucam, Iohannem, & Acta Apostolorum; VIII. Epistolas Pauli, & Apocalypsim.

F I. POSTQVAM varia Origenianorum Exegeticam genera percensuimus; singulas nunc exegeticas lucubrationes enumerare decet, quarum ad nostram atatem notitia pervenit. Nam ex ingenti hac, quam diximus, scriptiorum congerie, non modo pars intercidit maxima, sed multarum etiam tituli ac nomina obsoleverunt. Quatumcunque ergo memoria aliqua in Veterum scriptis servata est, eas recensebimus sigillatim, & juxta librorum Scripturae sacrae ordinem digeremus.

Scribit Epiphanius, ex eoque Cedrenus, & Suidas, singulos Scripturae sacrae libros Origenis studio fuisse interpretatos. Auspicandum à Genesi, quam tredecim Commentariorum libris, & mysticarum Homiliarum libris duobus explicasse ipsum testatur Hieronymus apud Rufinum Inveit. libr. 2. Idem Quaest. 1. ad Damas. narrat Adamantium duodecimum & decimum tertium librum Commentariorum suorum in Genesim huic loco exponendo consecrasse: *Omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.* Hinc emendandus Eusebius cuius libro 6. Hist. cap. 24. haec leguntur: *ὅτι ἡ τὸ ἑξήκοντος ἐστὶν ἡ ἰσχυρὸν βιβλίον. Πάσης δὲ ἔστι*

πα, τα. ἢ μόνον τὰς ἑξῆς τῶν ἐπιπέδων ἀλλ' ἡ ἀλλήλων ἀπορίας ὑπάρχουσιν τῶν. In nono autem Commen-
 tatarum in Genesim (sunt autem omnino duodecim) non solum eos qui nonum praecedunt, ascendit Ale-
 xandria fuisse compositos. Eusebium secutus est Suidas. Sape autem in numerorum notis la-
 buntur librarij; inde fortasse error, adscripto 16 pro 17. vel certe in eo Codice quo uteba-
 tur Eusebius, in unum coaluerunt posteriores libri duo, ut pote qui circa idem argumen-
 tum versarentur.

Septemdecim Homilias in Genesim hodieque superstites Rufinus Latino sermone do-
 navit: diversas illas esse à mysticis Homiliis infra ostendemus. Idem certe Hieronymus in
 Epistola 126. ad Evagrium, scribit Origenem in prima Homiliarum in Genesim de Mel-
 chisedec disseruisse: cujus cum nulla habeatur mentio in prima Homiliarum quae super-
 sunt, concluditur vel respexisse Hieronymum ad priorem Mysticarum Homiliarum, vel
 plures alias Homiliarum in Genesim collectiones extitisse.

Fragmenta aliquot è Tomis Origenis in Exodum vigesimo sexto Philocaliae capite con-
 tinentur. In eundem praeterea librum, & in Leviticum Excerpta seu Scholia scripsisse
 eum tradit Hieronymus apud Rufinum. Duodecim vero Homilias in priorem hunc Scri-
 pturae librum, sexdecim in postremum Rufinus Latine refudit. Aliud ex Homilia secunda
 in Leviticum fragmentum habetur Philocaliae primo capite, cujus ne apicem quidem in
 Homilia Latinae editionis secunda, aliisve reperias. Ex quo facile intellectu est plures quo-
 que in Leviticum Homiliarum collectiones fuisse. Id ex eo etiam probatur, quod cum
 Homilia 4. dicat Origenes se iam supra de lineis vestibus saepe egisse, & Homilia 6. spar-
 sam se & saepe de consecratione Sacerdotis & unctione disseruisse, nihil tamen ejusmodi in
 superioribus penitus extret. An ex Homiliis autem extemporalibus depromptum sit fra-
 gmentum istud primi Philocaliae capitis ex Homilia 2. in Leviticum, an ex elaboratis per
 otium, (utriusque enim generis Homilias profudisse Origenem demonstrabimus infra)
 incertum est.

Præter Homilias octo & viginti in Numeros, Scholia quoque edidisse eum tradit Ru-
 finus: sed in unum ita cum Homiliis permista sunt ab hoc Rufino, cum Latine utraque
 exponeret, ut pro eodem haberi possent: Quæcumque, inquit, in Numerorum libro, sive Homi-
 liaitico stilo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc perurgente te Romana, ut
 potuimus, voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus. Hieronymus in interpretatione
 duodecimæ Origenis in Jeremiam Homiliae notat de sacerdotalibus benedictionibus Ada-
 mantium disseruisse. Nihil autem hujusmodi in Rufiniana collectione comparet. Igitur
 vel Homilias istas pro consuetudine sua decurtavit & interpolavit Rufinus; vel aliqua iam
 ipsius ætate exciderant.

Sepe aliquando in Deuteronomium disseruisse Origenes declarat Hom. 8. in Luc. Eum-
 dem vero librum explanaturum se affirmat Tom. 32. in Iohann. Octo in eum Homilias
 Origenis commemorat Cassiodorus libr. De institut. divin. Scripturar. cap. 1. Reliqui etiam
 vobis in Deuteronomium sermones octo (Origenis) in quibus est minuta nimis & subtilis expositio.
 Rufinus in Prologo ad Vrsacium: Jam enim ex omnibus, quæ in Lege scripta reperiri, sola ut puto in
 Deuteronomio desunt Oratiunculae, quas si Dominus iuverit, & sanitatem dederit oculis, cupimus reli-
 quo corpori sociare. Porro memoratos in Pentateuchum Tomos significavit Hieronymus,
 cum Ambrosium dixit Origenis Hexaëmeron compilasse.

II. Viginti sex Homilias in Iosue ex tempore ab Adamantio sene recitatas, & industria
 Exceptorum servatas Rufinus Latine reddidit. Fragmentum ex Homilia 20. duodeci-
 mum Philocaliae caput representat. Homilias novem in Iudices Latinis itidem verbis re-
 tulit Rufinus. Origenes in Prologo Commentariorum in Canticum Canticorum, agens
 de Cantico Deborah ita scribit: Verum & de his plenius in illis oratiunculis quas de libello Iudicum
 edidimus, dissesta reperies. Atqui ex oratiunculis in Iudices quæ supersunt, sexta Canticum
 Deborah explanat. Verisimile ergo est has ipsas Homilias designari ab Origene, proinde-
 que ab eo ipso fuisse editas, non ex tempore conceptas & recitatas. In libros Regum duas
 omnino Homiliae supersunt: prior in 1. Reg. cap. 1, & 2. alteri in 1. Reg. 28. in qua de
 Engastrimytho disputatur. Priorem Latina habet Origenis editio; alteram è Vaticanis
 membranis Allatius eruit. Homilia insuper tertia in Iosue ait Origenes se aliquando de
 duabus meretricibus, quarum litem Salomon disceptavit, in Ecclesia ad populum disse-
 ruisse. Cassiodorus praeterea in libro De institutione divinarum Scripturarum, cap. 2. af-
 firmat se quatuor Origenis Homilias in primum librum Regum invenisse; unam in li-
 brum secundum: & unam, eamque prolixam in librum secundum Paralipomenon. Idem
 cap. 6. narrat visas sibi in duos Esdrae Libros singulas Origenis Homilias, quæ à Bellatore
 Presbytero Romana oratione explicatae sunt. Iobum multis Homiliis Origenes exposuit.
 Sic Eustathius Antiochenus in Diagnostico de Engastrimytho: ἡ δὲ τῶν πολλῶν ἁρρο-
 μιλήσας ἰοὺβ... μετῴρωθ' εἰς τὰ ἦν θυγατέρον ὀρέμεσας δούμα ταυτα τῆ βίβη γραμμάς: Cum de misero
 Iob

Rufin. In-
 ved. libr. 1.

Rufin. Pro-
 loq. Homil.
 Origen. in
 Num.

Hier. Epist.
 65. cap. 1.

A *Iob Homilias habuisset, in Filiarum nomina sublimi oratione excurrens, aniliter eo in argumento versatus est. Has Homilias ad sensum fuisse ab Hilario conversas tradit Hieronymus in Catalogo Scriptor. Eccles. & Epist. 75. adv. Vigilantium, ubi & id apponit: Cur Tractatus eius (Origenis) in Iob descriptos habes, in quibus contra Diabolum, & de Sircis, casuque disputans, quaedam locutus est qua Ecclesia non recipit?*

III. Psalterium Origenes triplici expositionum genere illustravit, Commentariis, Homiliis, & Scholiis. Primum illum inter Græcos integrum Psalmorum corpus multis voluminibus explicasse proditum est ab Hieronymo Epist. 89. ad August. quod de Commentariis intelligo. Ex his multa vel imitatum, vel interpretatum fuisse Hilarium idem auctor est; qui & septem de Tomis illis se Latinis verbis expressisse refert, à Psalmo nimirum decimo ad decimum sextum. Idem etiam libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 3. *Octogesimum quoque*

B *nonum Psalmum, inquit, qui scribitur, Oratio Moysi, hominis Dei, & reliquos undecim, qui non habent titulos, secundum Huilli expositionem, ejusdem Moysi putat (Origenes) nec deditur Ebraeam Scripturam interpretari, per singula loca quid Ebraicis videatur inserere. Ea porro Commentaria instigante Ambrosio suscepta, eidemque inscripta fuisse ex fragmento intelligimus, quod habet Epiphanius Hæc. 64. cap. 7. Tractatus Origenis in Psalterium centum & quinquaginta vidisse se asseverat Trithemius in libr. De script. Eccl. Novem Homilias in Psalmos 36, 37, 38, Romano sermone Rufini opera donatas Latina Origenis habet editio. De Psalmorum illorum expositione ita Rufinus in Prologo: Idcirco tibi eam, Aproniane fili carissime, in novem orationibus, quas Græci Homilias vocant, velut in uno corpore digestam in Latium transuli.*

C *Eam in novem Homilias digestam se trantulisse dicit, non in novem Homilias digessisse; contra quam Erasmo, & Sixto Senensi visum est. Ex Homilia præterea in Psalm. 82. fragmentum historiae suae inseruit Eusebius: & Homiliam in Psalmum centesimum laudat ipse Origenes Homil. 15. in Ios. Denique brevibus Scholiis Psalterium fuisse ab Origene annotatum affirmat Hieronymus sive quisquis est Auctor Comm. in Psalm. in Proem. Proxi- me, inquit, cum Origenis Psalterium, quod enchiridion ille vocabat, strictis & necessariis interpretationibus annotatum in commune legeremus, simul uterque deprehendimus nonnulla eum vel perstrinxisse leviter, vel intacta penitus reliquisse: de quibus in alio opere latissime disputavit, quod scilicet non putaret rem magnam brevi sermone concludere. Et deinde: Non quod putem a me posse dici qua ille præterit; sed quod ea qua in Tomis vel Homiliis ipse disseruit, vel ego digna arbitror lectione, in D hunc angustum Commentariolum referam. Quibus Tomi Origenis, Homiliae, & Scholia in Psalterium singularim notantur.*

IV. Ex ejus Commentariis in Proverbia Salomonis particulas duas depromsit Pamphilus in Apologia. Catena quoque manuscripta Bibliotheca Mazariniana in Lucam, ad cap. 8. v. 4. insigne fragmentum indidem exprimit. Ipsius Explicationum in Ecclesiasten scribit Sixtus meminisse Methodium in libro De resurrectione. Quod equidem in fragmentis, quae apud Epiphanium, & Phorium extant, nusquam reperio. In Canticum Canticorum multum laboris & studij contulisse ipsum testatur Gregorius Nyssenus. Commentarios quidem & Homilias in hunc librum dedit. Commentarij duplices fuerunt: Parvum Tomum juvenis scripsit, de quo laciniam capiti septimo Philocalia intexam deprehendas. E annis vero provecitior decem composuit Tomos, quos memorabili elogio Hieronymus

E *exornavit, in Prologo ad Damasum, suae interpretationi duarum Origenis Homiliarum in Canticum præfixo: Origenes, inquit, cum in ceteris libris omnes vicerit, in Canticum Canticorum ipse se dicit: nam decem voluminibus explicitis, quae ad viginti usque versuum millia pene perveniunt primum Septuaginta Interpreteres, deinde Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem, & ad extremum Quintam Editionem, quam in Aethio littore invenisse se scribit, ita magnifice, aperteque disseruit, ut inde mihi videatur in eo completum esse quod dicitur: Introduxit me Rex in cubiculum suum. Horum Commentariorum pars non contemnenda in Editione Latina hodieque superest, sed male in Homiliis distributa, ut ostendemus inferius, cum de superstitibus Origenis Operibus erit agendi locus. Homilias autem in Canticum duas Hieronymus Latine explicavit, quas, F ut ipse ait, in morem quotidiani eloquij parvulis adhuc lactentibus (Origenes) composuit.*

V. Isaiam Adamantius Commentariis, Homiliis, & Scholiis interpretatus est; & Commentariorum quidem triginta libris, Homiliis viginti quinque. Hieronymus libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 3. *Certe etiam Origenes Patriarchen Huillum, qui temporibus eius fuit, nominat; & tricesimum tomum in Esaiam, in cujus sine edisserit: Vae tibi civitas Ariel, quam expugnavit David, illius expositione concludit; ut cum aliter prius sensisse se dicat, doctum ab illo, id quod est verius, constiterit. Et in Proemio ad primum Commentariorum suorum in Isaiam librum: Scripsit in hunc Prophetam juxta Editiones quatuor, usque ad visionem quadrupedum in deserto Origenes triginta volumina, de quibus vicesimus sextus liber non invenitur. Feruntur & alij sub nomine ejus de visione respandor duo ad Græcam libri, qui pseudo-graphi putantur; & viginti quinque Homiliae: & quatuordecim quas nos Excerpta possumus appellare. Plura autem scripsisse illam persuadere possunt*

Euseb. l. 6. Hist. c. 32. hæc Eusebij verba, unde sua Hieronymus mutuatus est: *αὐτὸς γὰρ ὁ ἴδιος τὸ ἴδιον τὰ εἰς τὴν ἱσαΐαν οὐκ ἐστὶν ἓξ, ἀλλ' εἰς μὲν τὸ ἴδιον μέρους τῆς ἱσαΐας μέχρι τῆς δεκάτης τῆς περὶ τῆς ἱσαΐας ἐκείνης εἰς ἡμῶν ἀποστόλων τῶν ἐν τῇ ἱσαΐᾳ ἐκείνῃ εἰς ἡμῶν ἀποστόλων τῶν ἐν τῇ ἱσαΐᾳ ἐκείνῃ.* Hac tempestate Origenes commentarios suos in Isaiam composuit, & quibus in tertiam quidem partem Isaiæ, usque ad visionem quadrupedum in deserto, triginta ad nos Tomi pervenerant. Et continuo de Commentariis ejusdem in Ezechielem agens, viginti quinque sua ætate extitisse ait, neque plures Origenem in hunc Prophetam scripsisse: quasi subinnuens aliquos è Commentariis in Isaiam intercidisse. In antiquo Codice Marchali, unde Isaiæ contextum depromsit Curterius, & cum Procopij Commentariis edidit, Tomorum illorum Origenis numeri ad limbum adscripti sunt, & in tricesimo desinunt, qui notatus est ad oram capitis 29. v. 1. atque hinc proinde pertinuit ad cap. 30. v. 6. unde initium ducit visio quadrupedum.

Jeremiæ Prophetiam per Homilias Adamantius explicavit. Quatuordecim ex Homiliis confuso ordine Hieronymus in Latinum sermonem transtulit. Novemdecim habuit Scorialensis Codex, quo usus est Corderius, sub nomine Cyrilli; quarum duodecim inter Hieronymianas iam ante habebantur. Fragmentum ex Homilia trigesima nona decimum offert Philocaliæ caput. Cassiodorus in libro De instit. divinar. Scriptur. cap. 3. asserit Origenem 45 Homiliis Jeremiam exposuisse, ex usque quatuordecim sibi fuisse inventas, eas nimirum quas Hieronymus Latinitate donaverat. Denique Rabanus Maurus quinque illas supra quadraginta Origenis Homilias in Jeremiam vidisse se asseverat. At in Threnos Jeremiæ novem Origenes dictaverat Tomos, ex quibus quinque duntaxat ad suam ætatem perferasse Eusebius memoriæ prodidit.

Euseb. lib. 6. Hist. cap. 32. Ezechielem viginti quinque Tomis ab Origene fuisse illustratum docet idem Eusebius. Docet & vetus Marchali liber omnes Prophetas complexus: nam ad Ezechielis oram Origenianorū Tomorū numeri suis sunt notati locis, nec plures sunt quam quinque & viginti. Ex Homiliis vero in Prophetæ hujus enodationem pronuntiatis, quatuordecim ab Hieronymo Romanis conversa verbis in Latinam editionem concessæ sunt. Ex hoc Origenis loco Tract. 29. in Matth. *Quæ autem sequuntur in textu Daniels, sicut potuimus, exposuimus,* in Daniele aliquid ab ipso compositum fuisse discimus: & è Proxenio quoque Hieronymi ad undecimum Commentariorum in Isaiam, in quo ait sese Origenem cum aliis fuisse affectatum in Expositione septuaginta Hebdomadarum: nisi quia hæc in aliis fortasse libris obiter ab Origene tractata fuisse dicat. Multo igitur minus hæc addocent Homiliae an Commentaria in Daniele diderit. Caterum cum novemdecim Origenis Homilias in Jeremiam, falso Cyrillo adscriptas è Scorialensi codice depromserit Balthazar Corderius, & in editionis suæ Præfatione notaverit ejusdem Auctoris Commentarios in Ezechielem & Daniele contineri in hoc ipso Codice, caueat Lector ne eos quoque Cyrillo perperam tribui, itidem ut Homilias in Jeremiam, & ad Origenem pertinere temere existimet: tam enim Cyrilli quam Origenis esse possunt: re ipsa quippe in omnes Prophetas scriptas fertur Cyrillus, & ejus etiam in Daniele Homilias in Vaticana Bibliotheca servari tradit Sixtus Senensis. Rei veritatem vel sciunt, vel scire possunt Scorialenses illi Hieronymiani, qui his thesauris incubant.

Sixt. lib. 4. Bibl. in Cy. v. 10. VI. In Duodecim Prophetas viginti quinque *Ἐξηκοντα* Origenis volumina manu Pamphili exarata reperisse se narrat Hieronymus: plures tamen scripsisse Adamantium significat Eusebius: *ὅτι τὰ εἰς τὴν ἱσαΐαν ἀποστόλων τῶν ἐν τῇ ἱσαΐᾳ ἐκείνῃ εἰς ἡμῶν ἀποστόλων τῶν ἐν τῇ ἱσαΐᾳ ἐκείνῃ.* Et Tomos in Duodecim Prophetas conscribit, ex quibus quinque & viginti duntaxat reperimus. In Oseam nonnulla scripsisse fertur, atque item in Zachariam, necnon & in Malachiam: atque hos Commentarios è viginti quinque *Ἐξηκοντα* illarum numero fuisse arbitror. In Oseam quid commentatus sit his verbis tradit Hieronymus: *Origenes parvum de hoc Propheta scripsit libellum, cui hunc titulum imposuit: ὅτι τὸ πῶς ἀνομιᾶν ἐν τῷ ὄντι ἰσχυρῶς hoc est: Quare appellatur in Osee Ephraim: volens ostendere quæcunque contra eum dicuntur, ad Hæreticorum referenda personam. Et aliud volumen ἀνομιᾶν καὶ ἀνόμιον, quod & capite caret & sine. Addit præterea: Quæ (Didymus) tres libros me petente dicitur, quinque quoque alios in Zachariam. Nam & in ipsum duo tantum Origenes scripsit volumina, vix tertiam partem à principio libri usque ad visionem quadrupedum edisserens. Idem in Prologo ad primum Commentariorum in Zachariam: scripsit in hunc Prophetam Origenes duo volumina usque ad tertiam partem libri à principio. Hac Hieronymus de Commentariis Origenis in Zachariam: istud vero de ejus voluminibus in Malachiam: scripsit in hunc librum Origenes tria volumina, sed historiam omnino non tetigit, & more suo totus in allegorie interpretatione versatus est.*

Hier. Prolog. in Malach. VII. De Origenis Exegeticis in Matthæum id habet quoque Hieronymus: *Legisse me fateor ante annos plurimos in Matthæum Origenis viginti quinque volumina, & totidem eius Homilias, Commatiunq; interpretationis genus: hoc est, Commentarios, Homilias, & Scholia. Totidem eius Commentarios numerat Eusebius lib. 6. Hist. cap. 36. Quapropter mendosa*

Sixt. lib. 4. Bibl. in Cy. v. 10.
Hieron lib. De script. Eccl. c. 56.
Euseb. lib. 6. cap. 36. Hist.
Hier. Prolog. in Oseam.
Hier. Prolog. in Malach.
Hier. Prolog. in Matth.

A esse liquet hæc verba è Prologo Hieronymi, qui præfixus est Latine interpretationi Homiliarum Origenis in Lucam: *Siquidem illud quod olim Roma sancta Blasilla flagitaverat, ut 36 Tomos illius in Mattheum, & quinque alios in Lucam, & 39. in Iohannem nostre lingue traderem.* Legendum enim: 25 Tomos illius in Mattheum. Corruptam lectionem Erasmus, Sixtus Senensis, & Iosias Simlerus ac Conradus Frisius secuti sunt. Mendosa quoque illa in Rufini Inveſtiva 2. in Hieron. in quibus viginti sex Origenis in Mattheum libros ab Hieronymo commemoratos fuisse refert; quem etiam errorem secutus est Vincentius Bellocacensis Specul. Doctrinal. libr. 18. cap. 43. Bonam illorum partem Græce representavimus, meliorem tempus consumpsit. Misere vero deformata sunt, quæ Latinis Editionibus continentur. Inter Homilias quæ in diversos inscribi solent, septem circa Matthei interpretationem

Erasm. in
Conjur. lib
Orig.
Sax. Bibl.
libr. 4.
Ios. Siml.
C. Prof. in
Epist. Bibl.
Siquet.

B versantur, sed quoniam incerti sunt auctoris & fidei, suo loco excutientur.

Quinque Tomos Origenis in Lucam Hieronymus commemorat. Novem vero & triginta ejusdem Homilias in hunc Evangelistam Latina oratione expressit, quibus pepercit annorum inclementia, Tomis consumptis. Plures vero ab Origene fuisse conscriptas cur suspicer, faciunt postremæ sex, quæ cum continuatum in superioribus ordinem non teneant, è majori numero videntur detractæ. Facit & ipse Origenes Tomo 13. in Matth. p. 333. ubi quadam à se in Homiliis in Lucam scripta narrat, quorum nulla in superstitionibus Homiliis apparent vestigia. Comment. in Ioh. Tomos triginta duos Adamantius edidit. Ita Rufinus Inveſt. 2. in Hieron. *Interim Origenis libros, ut supra diximus, in omnem admirationem extollit, & dicit, quod si eos interpretetur Romana lingua, cognoscat quantum boni & ante nescit, & scire nunc caperit, id est in Mattheum, inquit, viginti sex libros: (lege, viginti quinque) & in Lucam quinque, & in Iohannem triginta duos.* Inde est quod in Codice Commentariorum in Iohannem quo usus est Ambrosius Ferrarius novem interruptæ seriei Tomi in 32 Tomos fuerant distributi. Emendatur ergo locus ille Prologi Hieronymi ad Homilias Origenis in Lucam à se conversas: *Siquidem illud quod olim Roma sancta Blasilla flagitaverat, ut 36 Tomos (lege, 25 Tomos) illius in Mattheum, & quinque alios in Lucam, & 39. in Iohannem nostre lingue traderem.*

Hier. Prolog. in Hom. Origen. in Lucam.

C Lege, 32. in Iohannem; non ut legisse videtur vir eruditus, *triginta quatuor.* Scribit Eusebius ex universa hac Commentariorum mole duos & viginti duntaxat libros suo ævo extitisse. His vero temporibus vix supersunt novem. Duæ præterea in Iohannem reperiuntur Homiliae inter eas quæ in diversos inscribuntur; sed quoniam de ipsarum Auctore non constat,

Euseb. libr. 6. Hist. cap. 24.

D de ipsis alias questionem habebimus. De Expositionibus in Acta Apostolorum unum illud quod scribam habeo, aliquot Homilias in illa fuisse ab Origene lucubratas: caput siquidem Philocaliæ septimum claudit exiguum fragmentum è quarta Homilia in hunc librum.

VIII. Ad enodandas Pauli Epistolas ingentem operam & laborem Origenes contulit: præcipue vero circa Pauli Epistolam ad Romanos summam adhibuit diligentiam; nam quæ in Latina Editione à Rufino conversa extant, vix mediam Commentariorum exquant partem, quos in eam Epistolam ediderat. Rufinus in Præfatione ad Heraclium interpretationi suæ præfixa, *Suades, inquit, ut nostra voce quindecim eius (Origenis) volumina, quibus Epistolam Pauli ad Romanos differui, explicemus.* Ita legerunt & ediderunt Merlinus, Erasmus, & Genebrardus: inde Sixtus Senensis scripsisse Origenem dixit in Epistolam ad Romanos Commentariorum libros quindecim. At eos viginti numero fuisse asserit Cassiodorus libr. De institut. divinar. scriptur. ita loquens: *Sancti Pauli prima omnium & admirabilior destinata cognoscitur ad Romanos, quam Origenes viginti libris Græco sermone declaravit: quos tamen supradictus Rufinus in decem libros redigens, adhuc copiose transtulit in Latinum.* Confirmatur illud ex his Rufini verbis in Præfatione mox laudata: *Addis autem ne quid laboribus meis desit, ut omne hoc quindecim voluminum corpus, quod Græcus sermo ad quadraginta fere, aut eo amplius millia versuum produxit, abbreviem, & ad media, si fieri potest, spatia coarctem.* Igitur Rufini interpretatio media circiter pars est Origeniani Operis; atqui hæc interpretatio decem complectitur libros; viginti ergo opus Origenianum complectebatur. Igitur pro quindecim legendum apud Rufinum viginti. Addit deinde Rufinus interpolata fuisse Commentaria Origenis, & in omnibus fere Bibliothecis defuisse aliquanta ex ipso corpore volumina. Epistolam ad Corinthios priorem latissime interpretatum esse ipsum ait Hieronymus Epistol. 52. ad Pammach. Id confirmatur ex ipsius Origenis Homilia 17. in Luc. in qua se differuisse ait in hujus Epistolæ capite 1. vers. 2. Epistolam quoque ad Galatas Commentariis, Homiliis, & Scholiis explicavit. Testis Hieronymus: *Scripsit ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimam Stromatum suorum librum conmatico super explanatione ejus sermone complexi; Tractatus quoque varios, & Excerpta, quæ vel sola possint sufficere, composuit.* Hæc verba repetit subinde Epistol. 89. ad Augustinum; tum subjungit paulo post: *Hanc autem explanationem, quam primus Origenes in decimo Stromateon libro, ubi Epistolam Pauli ad Galatas interpretatur, & ceteri deinceps Interpretes sunt secuti, &c. Docet nos etiam Hieronymus tribus voluminibus Epistolam ad Ephesios eundem illustrasse, ipsumque se fuisse secu-*

Hieron. in Prim. Comment. in Epist. ad Galat.

tum; quod iterat libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 4, & 5. Fragmentum è libro tertio in A
Epistolam ad Colossenses adducit Pamphilus in Apologia. In priorem ad Thessalonicen-
ses Epistolam ἐπιτολὰς edidisse Origenem discimus ab Hieronymo, cuius hæc verba sunt
Epistol. 152. ad Minerium & Alexandrum: *Origenes in tertio volumine ἐπιτολῶν Epistole
Pauli ad Thessalonicenses prima, post multa quæ vario prudensque sermone disseruit, hæc intulit: de qui-
bus nulli dubium est Atacium pleraque libasse. Atque hæc ἐπιτολὰς libr. 2. contra Celsum lau-
dantur. Decerptis è libro Origenis in Epistolam ad Titum lacinis locupletavit Apo-
logiam suam Pamphilus, easque ita commendavit: Quæ quidem non in publico dicta sunt ab eo,
idest in communi Ecclesie auditorio, ne forte putentur propter audientes favorabilem aptasse sermonem:
sed ex illis hæc libros protulimus, quos in secreto apud semetipsum nullo arbitrio intercedente dictabat.*
Denique in Epistolam ad Ebræos Commentaria & Homilias emisit. Commentariorum B
fragmentis in Apologia usus est Pamphilus. Quæ si quis ex Homiliis profecta esse velit;
sciat ille, nulla ex Homiliis testimonia Pamphilum hoc Opere protulisse: id ipse asseverat:
*Incipientes igitur iudicis scripturarum suorum ostendere quid de singulis senserit, ex his præcipue libris testi-
monia congregabimus, quos accusatores eius quam maxime criminantur, idest quos per spatium & quie-
tem in secreto conscripsi; has enim asserunt maxime à predicatione Ecclesiastica discrepare. Quamvis
autem Homilias aliquot per otium, ut dixi, lucubraverit, in secreto tamen conscriptæ dici
non possunt, quæ ad id conscribebantur, ut populo universo audiente recitarentur. Ho-
milias autem Origenis in illam ad Ebræos Epistolam allegat Eusebius libr. 6. Hist. cap. 25.*
Vtrum Apocalypheos mysteria scriptione aliqua Adamantius aperuerit, incertum est;
constat illud modo, mente id destinasse ipsum, cum Matthæum interpretaretur, in senecta C
nempe ætate; Tractatu quippe 30. in Matth. futurum pollicetur, ut ad libri huius enoda-
tionem animum aliquando appellat. Quod si spem fecerit eventus, consilium morte pe-
remtum crediderim. Tradit certe Epiphanius, ut supra dictum est, propositum fuisse Ori-
geni Scripturam universam enarrare.

Epiph. Hier.
64. cap. 3.

SECTIO TERTIA.

DE ORIGENIS EXEGETICIS QUÆ SUPERSUNT, DE QUÆ VETVSTIS
IPSORVM INTERPRETATIONIBVS.

I. De Exegeticis in Genesim, II. Exodum, III. Leviticum, IV. & Numeros; V. in
Iosue, Iudices, Reges, VI. Psalmos, & Proverbia; VII. Canticum Cantorum, VIII.
Isaiam, IX. Ieremiam, X. Ezechielem, XI. & Oseam; XII. in Mattheum, XIII. Lu-
cam, XIV. Iohannem, & Acta Apostolorum; XV. & in Epistolas ad Romanos, Colos-
senses, Titum, & Ebræos.

I. **E**X immenso Origenianorum ἐπιτολῶν numero, ne brevis hæc quidem, quam
recensuimus, series ab injuria temporum fuit immunis; maxima siquidem scri-
ptionum illarum pars intercidit, adeo ut perpauca admodum vetustatis subter-
fugerint invidiam, & velut laceræ è naufragio tabulæ ad nos transmissæ sint. Laceras dixi,
nam vel truncatæ, & magna sui parte mutilatæ, & male multatæ sunt, vel peruersis inter-
pretationibus deformatæ. Attamen ut in aurificum officinis pretiosa ipsa scobs est, & stu-
diose colliguntur ramenta; ita nos aureas magni Origenis reliquias, quoad ejus fieri pote-
rit, è tenebris ac pulvere vindicemus. Initium erit à Genesi. Hanc diximus superiore se-
ctione tredecim Commentariorum libris fuisse ab Origene expositam. Ex his fragmenta
duo libris suis De præparatione Evangelica Eusebius inseruit: prius extat libr. 7. & capitis
prioris Geneseos versus duodecimum explicat; Commentariorum autem partem esse ex
stilo arguitur: posterius illustrat capitis ejusdem versus decimumquartum, jacet autem F
in libro sexto Eusebij. Habetur etiam in Philocaliæ capite 22. fragmenti huius pars ali-
qua, unde discimus è tertio Tomo Commentariorum Origenis de promptum illud esse.
Aliud præterea reperitur Philocaliæ cap. 14. ubi ex eodem Tomo petitum id esse signifi-
catur. Ex horumce librorum Præfatione exiguum fragmentum, & aliud quoque è libro
primo recitat Pamphilus in Apologetico. Scripsit Origenes Homiliarum mysticarum
in Genesim libros duos: illarum partem esse septemdecim eas quæ supersunt arbitratus est
Sixtus Senensis. Huic ego neutquam assentiri possum: Homiliæ enim quas habemus, ex
tempore videntur fuisse pronuntiatæ, & ab actuariis in literas relatæ; mysticæ vero medi-
tate per otium elaboratæ, & ab Origene ipso editæ sunt. Editio Metlini Hieronymo tri-
buebat earum interpretationem quæ supersunt; hanc Rufino deberi agnoverunt Erasimus

A & Genebrardus. Id probatur ex ipsius Prologo ad Vrsacium: *Nam & promississe me memini, ut si qua sint adamantis sensus in Legem Moysi dicta colligerem, atque ea Latino sermone nostris legenda transferrem: & deinde: Igitur ut possum qua innoxisti explicare contendo. Iam enim ex omnibus que in Lege scripta reperi, sola ut puto in Deuteronomio desunt oratiuncule.* Atqui Latine redditas habemus Homilias in quatuor priores libros Pentateuchi; quis ergo Rufinum Interpretem ausit infitari? Probat ipsum hoc Peroratio subiecta interpretationi Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, quam Rufino adscribendam esse suo loco docebimus: is in ea se Origenis Homilias in Genesim, Exodum, & Leviticum Latine convertisse scribit. Nulla itaque adhibenda est fides antiquo Codici Bibliothecæ Regiæ, in quo illa ipsa de qua agimus Homiliarum Origenis in Genesim interpretatio Hieronymo adscribitur. **B** Observe interim Lector, postremam Homiliam bona sui parte esse mutilatam; nam omnes Patriarcharum benedictiones pro instituto non persequitur, & solenni caret clausula, quam Homiliis suis omnibus Origenes imponere consuevit.

II. Commentariorum in Exodum laciniis aliquot vigesimo sexto Philocaliæ capiti Basilii & Gregorius intexerunt. Homilia vero duodecim Latina editione continentur. Nomen Interpretis adscriptum non est, sed ex Prologo Rufini ad Vrsacium, & ejusdem Peroratione ad interpretationem Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, quæ mox laudavimus, manifestum est non alium Interpretem quam Rufinum quæri debere: id quod vel ex ipsa stili similitudine statim deprehendas. Fallitur ergo Sixtus Senensis Hieronymo interpretationem hanc tribuens.

III. Ad interpretationem Homiliarum Origenis sexdecim in Leviticum Rufino itidem adjudicandam, & arguendum Sixtum qui eam Hieronymo adscribit, valere eadem argumenta. Qualiter autem in interpretandis Homiliis illis, & quæ in Genesim, & quæ in Exodum habitæ sunt se gesserit Rufinus, id ipse declarat in Peroratione mox citata: *Fateor namque, Heracli frater amantissime, quod dum tuis desideriis satisfacere cupio, oblitus sum pene mandati quo precipitur: Dominus supra vires tuas ne levaveris: quavis nobis nec in cæteris qua te insistente, imo potius pensum divini operis exigente, in Latinum vertimus, defuerit plurimus labor, dum supplere cupimus ea que ab Origene in auditorio Ecclesie ex tempore, non tam explanationis, quam adificationis intentione perorata sunt: sicut in Homiliis, sive in Oratiunculis in Genesim & in Exodum fecimus, & præcipue in his que in librum Levitici ab illo quidem perorandi stilo dictata, à nobis vero explanandi specte translata sunt. Quem laborem adimplendi quæ deerant idcirco suscepimus, ne pulsata quæstiones & relicta, quod in Homiliatico dicendi genere ab illo sæpe fieri solet, Latino Lectori fastidium generarent.* Egregium scilicet Interpretem, de suo quidquid libitum est largientem. Hoc illi debemus tamen, quod legitimo suo auctori restituta sunt; quæ inter Cyrilli Opera falso venditabantur. Itaque Bellarminus, qui lib. 4. De verbo Dei, cap. 11. essentia Origenis definire non ausus fuerat, easdem in libro De scriptor. Eccles. absque hesitatione huic attribuit. Unde explodendus Hæretodoxus quidam, qui eas posuit nuper inter opera Origenis supposititia. Cæterum primum Philocaliæ caput fragmentum exhibet ex Homilia secunda in Leviticum, quæ quidem ab Homilia secunda Rufiniana collectionis plane diversa est. Decurtatam ea particula & mutilatam à Rufino Homiliam hanc opinati sunt quidam; sed multo **E** verisimilius est plures fuisse Homiliarum istarum collectiones, & in una quidem secundum tenuisse locum Homiliam illam, unde prodit Philocaliæ fragmentum quæ à Rufiniana collectione abstrahit. Homilias quidem in Numeros, quæ supersunt, à se collectas & digestas Rufinus ipse prædicat, ut mox dicemus. Homilia in Ieremiam ab Hieronymo Latine reddita, alio ordine in Editione Latina, quam in Codicibus Græcis collocata sunt; quod & alibi factum observabimus. Idem itaque Homiliis in Leviticum contigisse, & pro Interpretum, studioforumve libitu variis modis fuisse seledas, & ordinatas existimare proclive est.

IV. Ex Prologo quem præfixit Rufinus interpretationi suæ octo & viginti Homiliarum Origenis in Numeros, quæ ad hanc diem supersunt, & ex ipso etiam stilo intelligitur **F** vehementer eos fassi, quicumque alium Interpretem assignant quam Rufinum. *Quæcumque, inquit, in Numerorum libro, sive Homiliatico stilo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc perorante te (Vrsacium alloquitur) Romana ut potuimus voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus.* Has nempe quas habemus Homilias undecunquæ collectas pro arbitrio suo in ordinem dispositis, simulque etiam Scholia ipsa permiscuit; quod Rufino Interprete dignum erat. Inanis itaque est Andrea Riveti Observatio, Auctorem Homiliarum istarum Latinum esse ex eo arguentis, quod Homil. 12. differentia notetur inter, *exciderit, & excidere*: quæ Rufini Interpretis munificentia accepta referenda sunt. Oratiunculas vero in Deuteronomium quominus Latine exposuerit, quemadmodum animo destinaverat, mors impedimento fuit.

V. Homilias Origenis in Iosue sex & viginti Latina nobis exhibet Editio. Hieronymo
h h iij

interpretationem tribuit titulus Prologi: sed tam interpretatio, quam interpretationi præfixus Prologus proflus Rufinum auctorem habent. Ac stilius quidem stilo superiorum Homiliarum cum orationis contextu, tum dictionum delectu perquam similis est. Nec interpretem se dissimulat ipse Rufinus in Peroratione suæ interpretationis Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos. Prologus quoque Rufinianas merces olet. Cur Hieronymo tributus sit, causæ id fuisse puto. Scripserat in Prologo Galeato Hieronymus: *In Templo Dei offerri unquam quod potest; alij aurum, argentum, & lapides pretiosos: alij hyssum & purpuram, & coccum offerunt. & hyacinthum: nobiscum bene agitur: si abolerimus pelles, & caprarum pilos.* Hæc in Prologo suo expressit Rufinus, & dilatavit. Idem Chromatium alloquitur, quem Præfationibus suis in Paralipomena & in Tobiam Hieronymus compellat. Hos illi titulos largitur Rufinus: *O mi semper venerabilis pater Chromati; istos Hieronymus in Prologo libri 2. Comment. in Habacuc: Ati Chromati, papa venerabilis.* Ex his natus error. Nec id casu tamen, sed dolosis Rufini artibus factum conjicio, qui cum se Origenismi vulgo suspectum esse, proptereaque minus vendibiles merces suas intelligeret, fucum incautis lectoribus facere voluisse verisimile est; Hieronymi autem adversarii sui nomen præscripsit, quo eam quoque in Origenismi suspitionem vocaret, à quo tam sæpe doctrinæ hujus fuerat criminatus. Simili vitæ adversus eum usus est in Peroratione interpretationis Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, ut suo loco à nobis dicetur. Rufini autem non minus familiaris fuisse videtur Chromatius, quam Hieronymi, ut pote Episcopus Aquilæ, quæ Rufini patria fuit. Gratianus Causs. 25. quaest. 1. ex Homilia 15 Origenis in Iosue locum affert, quem Gregorio adscribit. Nempe locum hunc sibi usurpaverat Gregorius, quem aliunde arreptum esse Gratianus advertere debuit. Homilia vigesima inigni parte constat duodecim Philocalia caput. Hanc si cum Rufini interpretatione contuleris, verene hæc in laudata toties Peroratione de se prædicaverit Rufinus, deprehendes: *Nam illa quæ in Iesu Nave, & in Iudicum librum, & in triginta sextum, & in triginta septimum, & triginta octavum Psalmum scripsimus, simpliciter expressimus ut invenimus, & non multo cum labore transalimus.* Rufinum quidem interpretationis hujus auctorem agnoscit Erasmus: at Præfationem confictam à Bibliopolis & suppositam existimat, idcirco quod solæcismis & sermonis ineptiis scateat, & quod Homilia istas in Iosue extemporales esse significet, cum scribat tamen Athanasius diligentissimum Origenem fuisse. Futilia sane argumenta. Quasi non orationem suam stribiginibus quoque inquinaverit Rufinus; D quasi non homilia & ex tempore pronuntiaverit Origenes, & per otium lucubraverit, ut infra demonstrabimus. Hæc Erasmi censura quantumvis inepta, ineptiorem etiam istam à Magdeburgensibus expressit: *In librum Iesu Nave Homilia 26 supersunt, quas non esse Origenis Erasmus indicat, ex solæcismis dictionum, & locutionum improprietate, & sermonis ineptiis; nem ex singulis allegoriz, & tum quod Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam hujus operis mentionem faciat.* Quod de Præfatione dixit Erasmus, de Homiliis dictum arbitrari sunt Magdeburgenses. Id longe abest ab Erasmi sententia: nam hoc argumento suppositiciam putat Præfationem, non quod Homilia istas Origeni falso ipsa adscribat, sed quod ex tempore ab ipso recitatae fuisse doceat. Tum addit: *His adiciam quod ut Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam hujus Operis facit mentionem, ita Rufinus in Peroratione quam paulo ante citavimus, proficitur se hujus libri, & sequentis Iudicum interpretem.* Ait Erasmus opera sua recensentem Hieronymum in Catalogo Scriptorum nullam Interpretationis hujus fecisse mentionem; Rufinum vero in Peroratione subjecta Commentarii Origenis in Epistolam ad Romanos se ejus auctorem esse professum. Atque ait id quidem, ut Rufinum, non Hieronymum, Interpretationis hujus auctorem esse probet; non ut falso Homilia ipsas Adamantio adscribi demonstret, quod putaverunt Magdeburgenses. Sic demum concludit: *Hæc paribus inculcare visum est, ob morosa quorundam crassaque iudicia, qui nimium tribuunt quibuslibet titulis ac Præfationibus.* Quibus verbis satis ostendit se de Præfationis, non de Homiliarum Auctore disputasse. Et tamen Magdeburgensium sententiam amplexum esse video Gulielmum Perkinium, aliumque ætatis hujus Heterodoxum, virum bene doctum, cujus nomini parco.

Ex eadem Rufini Peroratione proxime commemorata Homiliarum novem in Iudices auctor esse Origenes, Rufinus Interpretes, & quidem, si quid ipsi credendum, satis accuratus deprehenditur. Nec aliunde profectam dicas Homiliam unicam in Reges Latine editam, sive opus ipsum, sive interpretationem spectes. Illud in ea maxime animadverti velim, quod habetur circa initium: *Nolite ergo in nobis illud requirere quod in Papa Alexandro habetur.* Fatetur enim quod omnes nos sperat in gratia lenitatis. Alexandrum Hierosolymitanum Præsulem significat, à quo ad Presbyterii ordinem fuerat promotus. Quod cum ignoraret Andreas Rivetus, frustra ex iis occasionem sumit Homilia hujus Origeni abjudicandæ. At quis ille, inquit, Alexander Papa? Si primus Episcopus Romanus ejus nominis, multo antiquior est: si vero Episcopus Alexandrinus, multo recentior; successit enim Achilla anno Christi 311; cum Origenes

Erasmus in
Enchiridion
Orig.

Magd. Cat.
3. cap. 10.

Perkin. in
Problema
De exanti
in fidei Ro-
mano Ca-
tholico

A *extremum diem obiisset circa annum 256.* Alteram Homiliam de Engastrimytho, quam è Vaticana Bibliotheca erutam publicavit Allatius, & Codicis fides, & stilus ipse, & Eustathij Diagnosticus Origenis esse demonstrant.

VI. Agnoscamus etiam ex proxime allato Rufinianæ Perorationis testimonio Homilias novem in Psalmos 36, 37, & 38, Origeni merito adscribi, Rufino vero interpretationem; eamque simpliciter fuisse expressam. In gratiam Aproniani viri nobilis, & causæ suæ faventis laborem hunc susceptum à se declarat in Prologo his Homiliis præfixo. Tangendus hic obiter Erasmus, qui in Censura super his Homiliis, critica suæ nimium permittit, earumque auctorem, & interpretem dubios facit: *Nec ipse, inquit, qui præfatur, proficitur se has Homilias simpliciter veris, ut habeantur apud Græcos, nec illis exprimit nomen Auctoris.* Verum quidem; at meminisse debuerat Erasmus Auctorum nomina Operum initis præscribi solere, ac proinde præstantem Rufinum necesse non habuisse profiteri has Homilias se ex Origene vertisse, cum id titulus clamaret. Futilius etiam est argumentum petitum ex Peroratione, in qua nomen Auctoris non expressit. Agebat de Operibus Origenis à se interpretatis; Origenem ipsum nominaverat; Homiliarum ipsius in Genesim, Exodum, & Leviticum mentionem fecerat: addit deinde: *Nam illa quæ in Iesu Nave, & in Iudicum librum, & in trigésimum sextum, & in trigésimum septimum, & trigésimum octavum Psalmum scripsimus, simpliciter expressimus ut invenimus.* Facile sane intelligitur hæc quoque Opera, itidem ut proxime commemorata, Origenis esse, cuius nomen ad singula apponere superfluum fuisset & molestum. Quod si hæc Origeniani nominis prætermissio dubium Auctorem facit; cur de Auctore Homiliarum in Psalmos dubitavit Erasmus, de Auctore Homiliarum in librum Iudicum neutiquam dubitavit? par enim erat utrobique ratio. Eodem modo de Auctore interpretationis ratiocinamur: quænam enim hæc est *Ἐπιτομή*, reliquarum Homiliarum in Peroratione memoratarum interpretationem tribuere Rufino; hæc vero illi, earum itidem ut aliarum interpretem se proficenti abjudicare? Magni profecto & excellentis ingenij vir fuit Erasmus, sed præcipitis iudicij. Hanc tamen eius censuram sequuntur Magdeburgenses, sequitur & Robertus Cocus Anglus, eamque hoc fulcit argumento; *quod in diversis textibus explicandis, quomodo Latine, quomodo Græce se habent enarrat. Exempli gratia in Psalmum 36: Ille inquit, verba faciens de textu quodam in Deuteronomio ubi Latine dicitur: In zelum adduxerunt me, & ego in zelum adducam, in Græco idem ipse sermo est, qui & in Psalmi initio est dicitur: Emulati sunt me, & ego emulabor eos.* Parum enim vero perspecta fuit huic censori Rufini licentia, cui solenne est ejusmodi additamenta ad Auctoris contextum adjicere. Hoc amplius, Erasmus ex Origenianis in Psalterium Commentariis de promptum hunc Homiliarum librum, liberius conversum, & in Homilias dissectum, immani profus audacia coniecit. Nam ejusmodi feratur conjectorum licentia, iam vero quid erit certum, quid constans in literis? antiqui rerum confundentur fines, & omnia sua dequevertentur. Merito itaque hæc Erasmi censuram confutat Genebrardus in Collectaneis, multisque ac solidis rationibus has Homilias auctori suo Origeni asserit. Atque ex eo quoque refellit Gulielmus Perkinus Anglus, qui Homilias duas in Psalmum 38,

E Antonius Verderius Supplemento Epitomes Bibliothecæ Gesnerianæ Bibliothecam, sive Antiquitates Constantinopolitanas subjunxit, in quibus inter libros Illustris. Principis Domini Jacobi Marmoretæ hunc recenset, cui titulus est: *Origenis explicatio in Psalterium David.* Tum subijcitur: *Et versus in explicationem Origenis habet solutionem explanationis Iohannes Mabropoda Metropolitani sanctissime Metropolitice Ecclesie Euchariarum: atque ipse Origenes, uti habet suam explicationem, filius est S. Hippolyti Philosophi, & Martyris.* Hæc ipsa ad calcem Apparatus sui adjecit Possévinus, cum variarum Bibliothecarum Catalogos pertexeret. Quæ cum satis obscura sint, ego sic intelligo, Origenem in hac Expositione Psalterij imitatum esse Hippolytum, quem Commentarios in Psalterium scripsisse tradit Hieronymus. Eundem

F lationem ad interpretandas Scripturas sese accinxisse. Igitur vel Catalogi concinnator, vel qui Codicem ipsum descriperat, Origenem putavit in explicando Psalterio Hippolyti imitatorum & filium fuisse. Scribunt præterea Iosias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ, aliique, Origenianam Psalterij expositionem in Cæsarea in Origene. Viennensi Bibliotheca asservari.

Porro è Tomis in Psalmum primum habemus partes aliquas apud Epiphanium Hæc. 64. cap. 6. & Philocaliæ cap. 2, & 3. & apud Eusebium libr. 6. Histor. cap. 25. & iterum apud Epiphanium in eadem Hæc. cap. 10. & apud Pamphilum in Apologetico, ubi sextam adversus Origenem criminationem refellit. Rursum insigne segmentum è Tomò in Psalmum quartum capite 25. exhibet Philocalia; & aliud è Commentariis in Psalmum sextum Apologeticus Pamphili, septimam confutans adversus Origenem criminationem; & aliud

*Verisimiliter in
Problema de
emulato
Romano fl-
di Castro-
isum.*

*Hieron. De
scrip. Eccl.
cap. 39.*

iterum idem Apologeticus, sextam criminationem tractans, è Commentariis in Psalmum A
decimum quintum; & aliud denuo ibidem, è Commentariis in Psalmum decimum octa-
vum; & rursum aliud Philocalia capite primo, è Commentariis in Psalmum quadragesi-
mum. At Eusebius libr. 6. Histor. cap. 38. profert particulam ex Homilia ad Psalmum 82.
Hæ omnino reliquæ è totè Homiliis & Tomis temporum injuriæ subductæ sunt. Commen-
tariorum in Proverbia fragmenta duo in Apologetico suo Pamphilus ab interitu vindica-
vit. Aliud quoque in Catena Mazariniana in Lucam extat; sed Catenarum fragmenta re-
censere nobis hic propositum non est.

VII. E parvo Tomo in Canticum, quem juvenis scripserat Origenes, particulam quam-
dam habemus Philocalia capite septimo. E secundo vero Tomo Commentariorum quos
decem voluminibus grandior natu digessit, aliud segmentum reperimus vigesimo sexto B
capite Philocalia, quæ in eo finem facit. Eorundem vero voluminum decem Prologum,
cum sequentium Tomorum initio Latina Origenis representat editio, à Rufino interpre-
tatum, sed deformatum, & pro Homiliis perperam venditatum. Cur ita sentiam, causas
afferam adversus nonnullos, qui de Operis hujus Auctore falsa fenserunt. Eius quidem
scriptor esse Origenes ex stilo deprehenditur, & ex allegoricis & tropologicis expositioni-
bus, in quas ab historicis excurrit. Id probant præterea sententiæ earum consimiles & ger-
manæ, quæ in duabus Homiliis ab Hieronymo conversis occurrunt: *Epithalamium*, inquit
in Prologo, *libellus, idest nuptiale carmen, in modum mihi videtur Dramatis à Salomone conscriptus,*
quem cecinit instar nubentis sponsa & erex sponsum suum. In Homilia vero priore ab Hieronymo
Latine reddita: *Ha quippe in hoc libro, inquit, fabula pariter & Epithalamio sunt personæ, ex quo C*
Genitrix sibi epithalamium vindicant, & istius generis carmen assumptum est. Epithalamium siquidem
Canticum Canticorum. Primum Cantici versum exponens in *Ad Romanos* Homilia quæ Prolo-
gum excipit, scribit *ἐπιθεωρητοῦ* variis nominibus in Scriptura sancta signari, vel vocabulo
cordis, vel pectoris ac sinus, si de discumbentibus in convivio agatur; velut cum super
pedus Iesu recubuisse dicitur Iohannes, Christi *ἐπιθεωρητοῦ* esse intelligendum: in Levitico
idem exprimi per pectusculum & armum, qui Sacerdotibus separatur; in Canticum vero
per ubera. Tum ita concludit: *Cor tuum, ὁ σπένσε meus, idest dogmata quæ intra te sunt, vel do-*
ctrina gratia superat omne vinum, quod cor hominis laxificare solet. Sicut enim in his de quibus dicit:
Quia Deum videbant, cor competenter dictum esse videtur, & inter discumbentes sinus ac pectus ponitur
pro habitu sine dubio discumbentium, formaque convivij: & rursus ut apud Sacerdotes pectusculum & D
brachium mysticè designatur eloquiis; ita etiam arbitror in presenti loco, ubi amantium habitus & col-
loquia describuntur, gratissime hoc ipsum principale cordis in iberibus appellatum. Ecce tibi res ead-
dem in Homilia priore ab Hieronymo conversa, super eundem Cantici versum: *Conque*
sermo d'vinus unam eandemque rem pro locorum qualitate diversis vocabulis nuncupat. Quando hostia
offeritur in Lege, & vult intellectum ostendere, pectusculum separationis offertur. Quando vero recumbit
aliquis cum Iesu, & sensum eius communiione perfruitur, non pectusculum ut supra, sed pectus alloqui-
tur. Porro cum sponsa loquitur ad sponsum, quia nuptiale carmen inducitur, non pectusculum, ut in sa-
crificio; non pectus, ut in Iohanne discipulo, sed ubera nominat, dicens: Quia bona ubera tua super vi-
num. Communica ut sponsa cum sensibus sponsi, & scias quia inebriant atque laticant istiusmodi co-
gitatus. Quis non utrumque locum in eadem incude formatum dicat? Merlinus demum in E
aliquo quidem Codice nomen Hieronymi Operi huic adscriptum sese reperisse dicit, sed
in omnibus tamen vetustis, & probatis voluminibus Origenem auctorem signari fatetur.
Dubitandum itaque non est, quin Origenem Opus istud de quo agimus, auctorem habeat.
Nunc vero probandum est perperam fuisse illud in Homilias distributum, & partem
esse Tomorum decem quos in Canticum scripsisse memoratur. Argumento primum stilus
est, quem alium esse in Tomis, alium in Homiliis sciunt qui in Origenis lectione versati
sunt. Stilus Homileticus familiaris est, simplex, popularis, brevis; alter sublimis, diffu-
sus, curiosus, eruditus. Talis autem scriptio in Canticum, de qua res est. Quorum præ-
terea Prologus ille? Prologos Tomis numquamnon præfigit Origenes; numquam Homi-
liis. Postremo solenni hæc clausula Origenis Homiliae fere terminari solent, ut vix unam F
alteramve ab hoc more discrepantem reperias, *ἐν γερῶ μοῦ, ὁ θεὸς δόξα, ἡ το κρησθῆ eis*
αἰῶνα ἡ ἀβρόν. cuiusmodi nihil in *Ad Romanos* illis Origenis Homiliis occurrit. Minime
ergo Homiliae sunt, sed Tomi. Optime Vincentius Bellocensis Speculi Doctrinalis libr.
18. cap. 43, Origenianarum scripturum numerum contexens, emisisse Adamantium ait
in Canticum Homilias duas; in principium vero libri ejusdem libros tres. Nec pariter
Operis granditas, ut partem eam esse putemus parvi Tomi, quem juvenis in Canticum elab-
oravit: cum præferim fragmentum illud è parvo Tomo, quod Philocalia capite septimo
adducitur, in his quatuor Homiliis vel Prologo nusquam extet: at illud alterum quod
capite vigesimo sexto Philocalia ex secundo è decem Tomis depromptum est, in Homilia
secunda ex illis quatuor reperitur. Quapropter verisimile est tres Homilias priores ipsos
esse

A esse priores Tomos tres; postremam vero, quarti partem; quod & ex eorum prolixitate aestimare licet. Denique in eo Opere laudat Origenes Expositiones suas in Exodum, in Leviticum, in Numeros, & in Iosue, quas probabile non est jam tum fuisse elaboratas, cum parvum Tomum in Canticum moliretur, ut pote quem adhuc juvenis composuit; at maturior ætate ad decem Tomos concinnandos accessit. Objici potest scriptum esse ab Hieronymo in Prologo interpretationis Homiliarum duarum in Canticum, Origenem in decem Tomis Septuaginta Interpretes, Aquilam, Symmachum, Theodotionem, & Quintam Editionem magnifice, aperteque diservisse; quod cum in *Ἱερωνύμου* quas tractamus Homiliis non appareat, hinc consequi Opus esse à decem Tomis diversum. Verum sciendum est Rufinum scriptoribus hujus esse Interpretem, ut mox ostendam, cui cum solenne sit pervertere omnia, & ad libitum recoquere, adeo ut Tomos Origenis in Epistolam ad Romanos ad mediam partem coactaverit, quis ullam ab eo fidem expectet?

Superest ut Rufinum Interpretem esse demonstremus. Hieronymus in Prologo Homiliarum duarum Origenis in Canticum, de decem voluminibus Commentariorum agens, eorum interpretationem ait à se fuisse prætermisam, quod res esset ingentis otij, laboris, & sumptuum. In libro quoque De scriptoribus Eccles. inter libros Origenis à se conversos, nullam hujus mentionem fecit. Minime igitur Hieronymo adscribenda est hæc interpretatio. Gennadius autem in Catalogo Virorum illustrium significare videtur quæcumque Origenis opera Hieronymum interpretem non habent, ad Rufinum esse referenda; ne utique ergo dubitare licet quin interpretatio ea Rufino debeatur: nam antiquam esse, & æqualem Hieronymianæ ætatis, & Gennadio antiquiorem stilus satis arguit; qui, ut alia omnia prætermittentem argumenta, solus Rufinum interpretem indicat. Maxime vero indicant selecta quædam, & magna ex parte barbaræ voces Rufino usitatissimæ, cujusmodi illæ sunt, *attitalare, comperenter, conplecti* in significatione passiva, *castare, creatura*, pro creatio, *incorruptio, numerositas, observantia, observanter, participium*, pro eo quod est, partis adeptio, *pretiositas, rationabiliter, resutare* pro abnuere, *sequestrari, significantis*. Quod si quis opponat interpretationibus suis Prologos Rufinum præfigere solere, ut tradit Gennadius; huic autem libro Prologum ab Interprete appositum non fuisse; sciat ille multos à Rufini Prologis intercidisse; velut illum, quem toties laudavimus, Numeris præfixum, & Vrsacio inscriptum, quem Latina Origenis Editio ne utique representat.

D Quæ cum ita sint, de nihilo esse patet, quod in vetustis quibusdam Codicibus nomen Hieronymi lucubrationi huic fuit prænotatum, ut observat Sixtus; quodque ex hoc Opere testimonia attulerint Magister Sententiarum, & S. Thomas, sub nomine Ambrosij. Castigandus quoque Erasmus, qui & ipse sentit, & idem ut sentirent Magdeburgenses perfecit, hoc opus esse *Homini Latini, pulchre docti, ac bene disertii*: propterea quod in Prologo Græcos laudat, velut alienos, his verbis: *Quæ apud Græcos, qui eruditi ac sapientes videntur.* Id ipsum liquere ait ex interpretatione *amoris, charitatis, dilectionis, & cupidinis*. Demum suspicatur ejus esse, cujus extant libri De vocatione Gentium, & Commentarij in aliquot Psalmos. Quæ quam frivola sint, promptum est ostendere. Ethnicos omnes à Luca in Actis, & à Paulo *ἔθνη* appellari notum est: hinc Iudæi opponuntur *Ἰουδαῖοι*, idest, Ethnicis, seu Gentilibus. Itaque à Patribus *Ἰουδαῖοι*, tamquam alieni laudantur, & ab ipso etiam Origene Tom. 15. in Matth. p. 382. ubi ait: *ἰὰ δὲ τὴν αἰσθητικὴν ἐκείνην ἀδυναμίαν καὶ τὴν ἀσθενεῖαν ἡμῶν τὸ λέγειν, Ἐθνη ἵπεν ἀλλογενεῖς, ἑτερογενεῖς* in τῶν ἑθνητικῶν Ἰουδαίων, ἐν οἷς ἔστι τὸ πορθητικὸν σὸφίας Ἰουδαϊκῆς τῆς τοῦ ἐλευθερίου πνεύματος καὶ τῶν σαρκῶν ἐπιθυμιῶν παρρησιαστικῶν. Caterum vel ex hoc loco, unde suppositivum esse illud opus conjicit Erasmus, ubi non obscuris verbis Platonis laudatorem Symposium, in quo de amoris natura differitur, conjectura non levis capi potest, auctorem Operis hujus esse Origenem, cui Platonis disputationes suos in usus convertere solenne est. Quod ad vocum illarum, *amoris, charitatis, dilectionis, & cupidinis* attinet, hæc atque alia ejus generis, quæ Romanum scriptorem sapiunt, Rufini perfidie debuerunt adscribi. Quale illud est quod observat Robertus Cocus Anglus, dixisse Auctorem Commentarij hujus, *Verbum Dei apud Græcos masculino genere proferri, apud nos neutro genere*: & qualia sunt ea loca Operis istius de quibus ait Bruno Amerbachius Præfat. in Hieronymi Tomum 7. *Multa sunt, quæ Latini hominis esse non Græci comprobent.* Quorum iudicium, ut & illud Gulielmi Perkinii, inter rejicula & spuria hoc opus recensentis, merito floccifacimus.

Præter parvi Tomi fragmentum, & amplas à decem Tomis lacinias, duæ quoque supersunt Homiliæ ab Hieronymo Latino sermone explicatæ *fideliter magis, quam ornate*, ut ipse ait in Prologo ad Damasum. Homiliam priorem in partes duas perperam Merlinus dissectuit; primam partem Epistolæ pro Præfatione venditans. Errorem viderunt Erasmus, & Genebrardus, & in suis Editionibus correxerunt; parte utraque in vnum conjuncta.

VIII. Superiore Sectione diximus Origenem triginta voluminibus, & viginti quinque

*Erasm. in
Censur. lib.
Orig.
Magd. Cens.
3. cap. 10.*

*Perkins. in
Problemat.
De evan.
to fidei Ro.
mane i
ibid. 151.*

num A
oda-
agefi-
n 82.
men-
dica-
ta re-
uam-
quos
sexto B
gum,
repre-
antia
idem
tionis-
& gen-
inquit
scripsit,
nymo
quo C
quidem
Prolo-
cabulo
super
vitic
o vero
uel do-
s dicit:
ponitur
lom & D
& col-
es cal-
congus
o hestia
combit
allogui-
et in sa-
per vi-
odi co-
um in E
it, sed
atetur.
habeat.
partem
in stilus
vesfati
, diffu-
m præ-
Homii-
e unam F
er-
ne
linime
his libr-
ium ait
patitur
im ela-
eptimo
n quod
omilia
s iplos
esse

Homiliis Isaiam explicasse. E libro primo Commentariorum fragmentum affert Pamphilius in Apologetico; & aliud paulopost è libro vigesimo octavo. Ex Homiliis supersunt omnino novem in Editione Latina. Interpretis nomen non adscribitur, quem Hieronymum esse censeo. Idipsum censet Erasmus, atque Hieronymum in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum fateri se hoc fragmentum vertisse ex Commentariis Origenis in Isaiam. Equidem id solum in eo Catalogo reperio, ubi de seipso agit Hieronymus: *In Hieremiam & in Ezechielem Homilias Origenis viginti octo, quas de Græco in Latinum verti; de Seraphim & Osanna.* Atque Homiliarum quæ extant, prior agit de Seraphimis stantibus super solium Domini Isaiæ 6. 2. sed leve est hoc argumentum, ad probandum istas novem Homilias Hieronymum convertisse. Verisimilior mihi conjectura capitur ex stilo, & ex delectu quarundam dictionum, quas frequentius sibi Hieronymus asciscere amat, quod optimum est internoscendis Scriptoribus argumentum. Dictiones illæ sunt: *absconsus, dominicus, nuncupativus, principale* pro eo quod est *ἡ ἀρχὴ τοῦ*, *principari alicui, principalis, propheta, repro-mitto, repromissio, speculatorius, turpiloquium, Zabulus, cuncta Evangeliorum*, aliæque ejusmodi. Notet diligens Lector Homiliam nonam mutilam esse in editionibus Merlini, Erasmi, & Genebrardi, & postrema parte truncatam, eique supplendæ detractam fuisse partem postremam Homiliæ nonæ (juxta Hieronymi collectionem sextæ) in Ieremiam, ab his verbis: *Converti sunt ad iniquitates patrum priorum.* Iamdiu vero in his Homiliis error iste inolevit: Codices siquidem manu exarati Bibliothecæ Regiæ eadem deformitate vitati sunt. Nempe facile contigit ut librarius imprudens ad describendam postremam partem Homiliæ Origenis in Isaiam nonæ, ab Hieronymo conversæ accedens, casu incidit in postremam partem Homiliæ Origenis in Ieremiam nonæ, ab Hieronymo itidem conversæ. Vnde non inane quoque fumitur argumentum Homiliarum in Isaiam non secus interpretem esse Hieronymum, ac Homiliarum in Ieremiam. Profecto causæ fuit hic error, cur postrema pars Homiliæ in Isaiam nonæ interciderit.

IX. Observavimus supra quinque & quadraginta in Ieremiam Homilias Origenem elimasse. Ex ingenti hac Homiliarum strue quatuordecim Latine refudit Hieronymus, ut ipse de se testatur in Prefatione Homiliarum Origenis in Ezechielem, & in libro De scriptor. Eccles. Novemdecim Græce edidit Balthasar Corderius è Scorialensi Bibliotheca, suamque interpretationem adjunxit. Cyrilli vero præfixit nomen, deceptus ab antiquo Codice, optimæ cæteroque notæ. Ista nominum commutationes ex eo oriuntur perisape, quod in idem compacta volumen plurima variorum opera, partim auctorum suorum inscripta nominibus, partim destituta, librarios facile fallant, carentem auctoris sui nomine scriptionem ad eundem pertinere credentes auctorem, cuius nomen præ se fert scripto proxime antecedens. Non in his vero duntaxat, sed in aliis etiam lucubrationibus, Origenis nomen cum Cyrilli nomine permistum ac confusum est. Sexdecim Origenis Homilias in Leviticum vetusta Cyrilli habent editiones, & Cyrillo adscribunt. Commentarium quendam in Marcum (quem aliquando cum Deo publici juris faciemus) Origeni Codices quidam, Cyrillo nonnulli, Victori Antiocheno alij tribuunt. Novemdecim itaque Homilias Cyrillo perperam adscriptas Adamantio restituendas judicamus hoc argumento, quod inter quatuordecim Origenis Homilias ab Hieronymo conversas duodecim ex his reperiantur, quas Græce Corderius publicavit. Accedit Vaticani Codicis auctoritas, has ipsas novemdecim in Ieremiam Homilias habens, & Origeni assignans. Septem ex illis emisit in lucem Michaël Ghislerius in Catena sua in Ieremiam; eas nimirum quæ in Hieronymianis deerant. Eundem inter illas ordinem ponit Codex uterque, atque cum legitimum, & Ieremiæ locis quos enarrant, consentaneum. Nam quem tenuit Hieronymus, confusus ille est, vel ipso fatente: *Itaque inquit, post quatuordecim Homilias in Hieremiam, quas jam pridem confuso ordine interpretatus sum.* Vnde manifestum est titulos his Homiliis præfixos Hieronymi non esse. Ad hæc fragmentum ex Homilia trigesima nona, capite decimo Philocaliæ exhibetur.

X. Tomi Origenis in Ezechielem vigesimi particula quadam constat undecimum Philocaliæ caput. Hieronymus vero quatuordecim ejusdem Homilias in hunc ipsum Prophetam Romanis verbis expressit. Testis Prologus in earum Homiliarum fronte collocatus: testis & liber De Scriptor. Eccles. cap. 146. Testis quoque Rufinus Invect. 2. qui & ad Vincentium Prologum scriptum fuisse docet. Miratur Erasmus quid sit cur Hieronymus, alias creber Prefationibus, nihil ad Homilias in Isaiam, & Ieremiam à se Latine redditas præfatus sit; in Prologo autem ad Homilias in Ezechielem erasum queritur Hieronymi nomen, & ejus quoque quem Hieronymus alloquitur. Suspiciatur vero Prologos fuisse sublatos ab his ad quos scriperat, postquam Origenis nomen factum est Romanis invidiosum, & verisimile esse in his Prologis Hieronymum magnifice prædicasse Origenis ingenium. Ego vero singulis libris Origenis à se expositis Prologos prætexuisse Hieronymum

Erasm. in
Conjur. libr.
Orig.

A fateor, nam id asserit Gennadius in Catalogo virorum illustrium: at quos prætenuit, non de industria, sed casu & librariorum oscitantia cenfeo fuisse sublato; alioquin sublatus quoque fuisset Prologus ad Damasum Homilias Origenis in Canticum præfixus; & iste alter ad Homilias in Ezechielem. In editione Merlini Prologo præfixus est hic titulus: *Prologus Translatoris ejusdem*: ejus nempe qui antecedentes Origenis Homilias in Ieremiam verterat, quem constat Hieronymum fuisse.

XI. Ostendimus superius ex Proemio Commentariorum Hieronymi in Oseam, parvum scripsisse libellum Origenem *ὅτι τὰ πρὸς ἀνομιὰν ἐκ τῶ ἀπὸ ἰεροῦ*, & aliud præterea in eundem Prophetam volumen *ἀνετάλον ἢ ἀπύλετον*. Ex utro petium sit istud fragmentum, quo conflatur octavum Philocaliæ caput, incertum est; ex alterutro petium esse certum est: nam quamvis id eis præmissum sit: *ἐν τῷ εἰς τὸ ἀπὸ ἰεροῦ*, Hieronymus autem loco laudato nullos ab Origene in Oseam scriptos fuisse Commentarios asserat dicens: *Rogavi eum (Didymum) ut quod Origenes non fecerat, ipse compleret, & scriberet in Osee Commentarios*, intelligendum est plenos in totum Oseam Commentarios Origenem non scripsisse, sed exiguos solum libellos.

XII. Viginti quinque in Matthæum Tomos Origenes elaboravit. Breve segmentum è primo Tomo adducit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 25. eoque brevius aliud indidem profert Pamphilus in Apologetico. Aliud è secundo Tomo, Philocaliæ capite sexto exhibetur. Aliud asserit è septimo Tomo Pamphilus. Julius Cæsar Bulengerus in Disputationibus contra Casaubonum Part. 2. Diatrib. 3. pag. 191. fragmentum asserit ex Origene ad cap. 6.

C Matth. & p. 166. aliud ex eodem ad cap. 23. atque aliud item p. 167. ex insidem Expositionibus in Matth. ejus locum non indicat. Indiligens profecto Bulengerus, qui unde hæc habuerit sibi, Lectorem non monuit. An ex Codice aliquo manu scripto? vix credo: nam quicumque hodie supersunt, quicumque certe mihi noti sunt, vel à decimo tertio capite vel à sequentibus ducunt initium; in vigesimo secundo, vel citra desinunt. Fortasse igitur ex Catena aliqua prodierunt isthæc. Quanquam nihil habent ejusmodi, quotquot excutimus Catenas ego & Combefisus. In vetustis Codicibus manu exaratis Tomus undecimus cum sex proxime sequentibus reperitur. Codex Ladenburgensis, quo usus est Erasmus, à Matth. 13, 36. auspicabatur, quemadmodum & Holmiensis: Regius priore undecimi Tomi parte multatus est. In Catalogo librorum Ducis Bavariæ notatur Tomus undecimus initio quoque mutilus, cum proxime sequentibus quinque. Erasmus in Epistola ad Franciscum Cigalinum asserit nihil Origenis haberi in decimo Matthæi caput. At Vaticanus Codex fertur Tomis decimo, undecimo, duodecimo, & decimotertio. Scripserunt quoque Iosias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ, haberi in Italia Bibliotheca quadam decimum Tomum Commentariorum Origenis in Evangelium Matthæi; item fuisse apud Diegum Hurtadum Venetiis eorundem Commentariorum Tomum 1. (lego X) XI. XII. Quod si par est reliquorum inter se consensus, qualis Regii exemplaris cum Holmiensis, ex uno eodemque Codice descriptos omnes censuerim. Porro levis licet Bellarmini conjectura, qua Commentarios illos ab Origene abjudicat, non tamen *ἀποκεί* prætermittenda est. Sic ait ille in libro De scriptoribus Ec-

D elestia. ubi de Origene: *Tractatus quintus in Matthæum videtur esse Latini auctoris: nam adducens Auctor verba Isaiæ 48. Dominus misit me & spiritus ejus: in Græco, inquit, Spiritus sanctus neutri generis est, non masculini, ut apud nos 3 ubi se inter Latinos numerat. Et si Tractatus quintus Latini auctoris est, non parva suspicio est reliquos etiam Tractatus ejusdem Operis, Latini auctoris esse. Habetur hic Origenis locus Tom. 13. in Matth. 18. p. 323, 324. Quamvis hoc Bellarmini iudicium palam refellat Codicis Græci lectio; ea tamen si careremus, non plus valeret illud adversus hunc Adamantij librum, quam adversus reliquos, quos veterum Interpretum studio Latine redditos legimus: in iis siquidem frequenter ejusmodi occurrunt additamenta Interpretum, suæ linguæ hominibus gratificantium. Legat qui volet pagellas aliquot à Rufino conversas, videbit quam sæpe mantillas similes de suo accudat.*

F Amplior est Vetus Interpretatio Commentariorum Origenis in Matthæum, quam Græcum ullum exemplar manuscriptum: Holmiense quippe omnium, quæ quidem ad meam pervenerint noticiam, prolixissimum, à Matthæi capite 13. vers. 36. ad caput 22. vers. 33. pertinet: prisca autem Interpretatio à Matthæi 16. 13. initium ducens, ad 27. 66. progreditur. Hanc Commentariorum partem in Homilias sive Tractatus 35. librarij male seriatim diviserunt. Recentiore videtur ista divisio temporibus Vincentij Bellovacensis; quippe qui Speculi Doctrinalis libr. 18. cap. 43. libros Origenis sua ætate supersites recensens, cum eos fere commemoret, qui hodieque in Editione Latina comparent, libros in Matthæum viginti sex assignat, corrupta ut dixi exemplaria secutus, quæ totidem pro viginti quinque notabant. Interpretationis auctorem assignare proclive non est. Hieronymus in Prologo Homiliarum Origenis in Lucam scribit nec virium suarum, nec otij, nec laboris fuisse vi-

ginti quinque Tomos illius in Matthæum, quinque in Lucam, triginti duos in Iohannem, A
 rogante Blasilla, Romanæ linguæ tradere. Proinde Veteris Interpretationis in Matthæum
 auctor non est Hieronymus. Minime sane audiendi Iosias Simlerus, & Conradus Frisius,
 ita scribentes in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ: *Origenis in Matthæum Homilia 36. ab Hie-*
ronymo translata, inter D. Hieronymi Opera habentur: nam neque extant Homilia 36 Origenis
 in Matthæum, sed 35 duntaxat; neque earum Interpres Hieronymus habendus est; imo
 Hieronymo recentior est, nam si ipsa prodiiisset ejus ætate, novam Blasilla neutiquam po-
 stulasset; nec ita scripsisset Hieronymus in Epistol. 65. ad Pammach. & Ocean. cap. 2. *Cen-*
tum quinquaginta anni prope sunt, ex quo Origenes mortuus est Tyri: quis Latinorum ausus est un-
quam tranſſere libros ejus De resurrectione, & ap̄tōv, sp̄uatiās, & τ̄p̄ου; Nemo igitur existi-
 met ullam Tomorum interpretationem esse Hieronymo antiquiorem. Nihil magis Ru- B
 fino videtur adscribenda, quod Erasmi pace hanc ipsi attribuentis dictum velim: ille enim
 in Apologia Pamphili loca quædam è Commentariis in Matthæum adducta interpretans,
 non aliis solum utitur verbis, quam quæ Interpres iste Vetus adhibuit, verum etiam mul-
 ta quæ in eo desiderantur repræsentavit: cum tamen in eadem Apologia loca vertens ex
 aliis deprompta Commentariis, quos ipse fuerat interpretatus, non aliis utatur verbis quam
 suis, seque sui similem in eodem loco bis vertendo ostendat. Adde stilum ab Hieronymia-
 no & Rufiniano penitus discrepare, & deterioris ac recentioris ætatis vitio & corruptela
 esse inquinatum. Gennadio quoque recentiorem esse ex eo conjicio, quod in Catalogo
 illustrium virorum non obscure significat quæcunque Origenis Opera ab Hieronymo non
 conversa suis temporibus extabant, ea à Rufino Latine reddita fuisse. Ostendimus C
 nec Hieronymo, nec Rufino adscribi posse hanc interpretationem, unde sequitur Genna-
 dio quoque fuisse posteriorem. Cum ex hac autem interpretatione Thomas Aquinas in
 Aurea Catena loca multa *ω̄σ̄θησ̄ει* referat in versus Matthæi, posteriores versu 13. capitis
 16., perspicuum est Thoma vetustiorẽ eam esse, talemque ejus ætate fuisse, qualis hodie
 circumfertur. Thoma itaque antiquior est, Gennadio recentior. Propius vero ad Genna-
 dij ætatem accedere non levibus indicis deprehendimus. Tomo 17. in Matth. pag. 470.
 hæc habet Origenes: *ὁ πατὴρ εἶναι οὐ συζητοῦντες πατρὸς καὶ υἱοῦ ἕνωσαν, & τῆν ἑνωσιν ἕνα διδόντες ἕν
 ἢ πατέρα, καὶ ἢ υἱόν.* Vertit vetus Interpres: *Quales sunt Heretici qui confundunt Patris & Filij
 substantiam, unum dicentes esse Patrem & Filium. ἑνωσιν reddit substantiam, quod magnam Scri-
 ptoris antiquitatem sapit; hæc enim notione ἑνωσιν antiqui fere Patres usurpant. Hila-
 rius in libro De Synodis contra Arianos tres agnoscat substantias in Trinitate, hoc est ἑνω-
 σιν, ἰδιότητα, καὶ ὁμοότητα, substantiam ab essentia distinguens. Priscus quoque Novi Testa-
 menti Interpres locum hunc Ebr. 1. 3. *ὁ θεὸς ἑνωσιν καὶ ἰδιότητα ἢ ὁμοότητα, καὶ ἑνωσιν ἢ ἑνωσιν
 ἀντὶ.* reddit: & *figura substantie eius*: nec id mutavit Hieronymus, quamvis ἑνωσιν ibi *Per-
 sonam* videatur significare. Nihil tamen hic affirmo; scio enim à Patribus multis substan-
 tiam ipsam, seu naturam & essentiam Patris hic intelligi. Ad hæc Vetus ille Interpres Tract.
 8. insignem locum profert ex Evangelio secundum Ebræos. Atqui id de suo addidit; quip-
 bus hoc supererat Evangelium, æqualis fuit.*

Profecto Interpretis hujus ætatem investiganti alicui verisimile forsitan fiet Cassiodori E
 temporibus vixisse, ipsumque adeo esse Epiphanium Scholasticum Cassiodori familiarem
 & necessarium. Supra memoratæ notæ videntur convenire, aliaque præterea. Græcæ lin-
 guæ parum consultus fuit Epiphanius, oratio barbara, dissipata, & inculta. Summa Veteris
 illius Interpretis barbaries, vix medioeris idiomatis Græci peritia, plane nulla in evolven-
 dis obscurioribus sententiis perspicacitas; cujus sibi conscius difficillima quæque quasi
 consulto prætermisit. Certe tam abnormi licentia interpretationem hanc administravit, ut
 mirabile sit: totas paginas detraxit, totas addidit, nec uspiam exemplar affectatus est. Ve-
 rum Historiam Tripartitam ab hoc Epiphanio scriptam si quis accurate cum vetusta illa
 Origeniani in Matthæum Commentarij interpretatione conflixerit, summam sibi discre-
 pantiam, atque hanc multo illa inquinatiorem, & innumeris vocabulorum portentis de-
 formiorem offendet. Æqualis Epiphaniij fuit Bellator quidam Cassiodori itidem familia-
 ris, cujus rogatu multas Græcorum scriptiones, nonnullas etiam Origenis Latino sermone
 rependit. Huic si quis Commentariorum in Matthæum interpretationem adscriptam vel-
 lit, non valde repugnabo. Nec multum adversatur conjecturæ nostræ Cassiodori de hac
 interpretatione silentium, qui alias plerasque Epiphaniij & Bellatoris in libro De institu-
 tione divinarum Scripturarum recensuit: nam post editum hunc à Cassiodoro libellum
 lucubrari ea potuit.

De septem Origenis in Matthæum Homiliis quæ habentur inter eas, quas In diversos
 vulgo appellant, quoniam incerti sunt Auctoris, suo loco disputabimus.

XIII. Homilia Origenis in Evangelium Lucæ triginta novem Latina editione conti-

A nentur. Interpretem sese professus est Hieronymus in Prologo ipsis prae-texto, & in libro De scriptor. Eccles. cap. 146. Erasmus in Epistola ad Franciscum Cigalinum scripserat has alterius cuiusdam esse videri, quam Origenis, sed in Censura ad libros Origenis mutavit sententiam, & verum Auctorem agnovit. Nihilominus ita disserit: *In Catalogo tamen ita facit huius operis mentionem (Hieronymus) ut magis videatur ex Didymo veris esse. Quum enim Origenis mentionem reliquisset, post hunc in modum loquitur: De Spiritu sancto Didymi, quem in Latinum transiit, librum unum, in Lucam Homilias triginta novem, in Psalmos à decimo usque ad decimum sextum tractatus septem, Captivi monachi vitam, &c. Quibus ex verbis nihil aliud intelligi potest, quam aut esse Hieronymi hoc opus, aut ab eo versum ex Didymo. Hoc utrum casu an studio factum sit, nescio.* At observasset Erasmus pari argumento Homiliarum duarum in Canticum auctorem revocari posse in dubium, cum in eodem Catalogi capite hæc habeat Hieronymus: *De tribus questionibus Legis Veteris, Homilias in Cantica Cantorum duas, adversus Helvidium.* Nempe Auctoris nomen adscribere neglexit, quem aliunde satis notum esse sciebat. Addit Erasmus: *Dein quum in ceteris nihil habeatur erroris, hic multa sunt vel suspecta vel damnata.* Itane vero? nihilne in libris *ad hunc usque*, in Commentariis in Matthæum, in reliquis operibus habetur erroris? Mirare Lector effrahem Erasmi in Veterum expendendis scriptis, & projectam temeritatem. Modestior Merlinus, errores his Homiliis ab Origeniani nominis æmulis asperfos asseverans: quamquam & id valde incertum. Pauucas quasdam particulas ex Origene in Lucam exhibet Iulius Cæsar Bulengerus Part. 2. Diatrib. 3. p. 158. & 222. adversus Casaubonum, ex Catenis fortasse aliquibus depromptas.

C XIV. E duobus & triginta Commentariorum in Iohannem Tomis, novem omnino supersunt; primus, secundus, sextus, decimus, decimus tertius, decimus nonus, vigesimus, vigesimus octavus, & trigessimus secundus. In Bibliotheca Regiæ Codice hi Tomi suis notati numeris reperiuntur. Eisdem complectitur Tomos præter decimum, & vigesimum octavum memoratus liber in Bibliotheca Bavarica Catalogo. At Codex Bibliothecæ Venetæ sancti Marci, licet Regij consimilis sit, nec plura habeat, à callido tamen librario in Tomos triginta duos distributus fuit, hæc arte lacunas & hiatus eclare, & apud incautos dissimulare, & pro integro venditare volente. Eo fit, ut eundem hunc esse putem, qui fuit Diegi Hurtadi, quique simili dolo dissectus fuisse memoratur. Hanc Tomorum partitionem, quam secutus est Ferrarius, falsam esse arguunt fragmenta, quæ è quarto Tomo proferuntur in quarto Philocaliæ capite, & in quinto reperiuntur Tomo Ferrarianæ Interpretationis. Similiter è sexto Tomo particulam recitat Basilius libr. de Spiritu sancto, c. 29. Extat illa in sexto Tomo Codicis Regij, in octavo vero Ferrarianæ interpretationis. Codicum porro omnium ea est similitudo inter se & congruentia, ut ex uno exemplari descriptos esse omnes pro certo habeam. Præter superiora exiguam è Tomo secundo in Iohannem particulam promit Pamphilus in Apologetico, secundam criminatorem consutat. Capite quarto Philocaliæ fragmenta adducuntur è quarto Tomo; item capite sequenti alia fragmenta è Præfatione quinti Tomi in idem Evangelium; cuius Præfationis aliam quoque portionem in caput 25. libri sexti Historiæ Eusebius inserit. Ex Origene in Iohannis caput sextum laciniæ quasdam exiles profert Bulengerus in Disputationibus contra Casaubonum Part. 2. Diatrib. 3. pag. 251. quas cum Codices manu scripti Commentariorum in id Evangelium non exhibeant, ex Catenis prodixisse veri absumile non est. Denique inter Homilias In diversos duæ habentur in Iohannem, quæ cum certum auctorem non habeant, paulopost suo loco ventilabuntur.

Vnicum superest in Apostolorum Acta fragmentum Origenis, è quarta detractum Homilia, quod capiti Philocaliæ septimo Basilius & Gregorius Theologus insulerunt. In Catalogo librorum Illustrissimi Principis Domini Jacobi Marmoretæ, quem inter Antiquitates Constantinopolitanas Supplemento Bibliothecæ Gesnerianæ inseruit Antonius Verderius, commemoratur Origenis Explicatio in Acta Apostolorum, & in Epistolas Pauli, de quibus nunc suo ordine agendum est.

F XV. Rufinus Heraclij impulsu viginti Tomos Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos Latinæ linguæ donandos suscepit: sed qua fide? sua nempe, hoc est pessima: nam totum opus jam interpolatum, & aliquot voluminibus decurtatum ad mediam fere partem sese contraxisse proficitur in Præfatione ad Heraclium. Injuriam Origeni illatam facilius deprehendes, si fragmenta quædam lucubrationis huius inserta Philocaliæ cum Rufiniana conversione consigas. Adversus hanc audaciam merito Erasmus excandescebat, & falso affectam Hieronymo operis huius interpretationem Rufino restituit. Cur Hieronymo tributa sit, Rufini actu & vafritie factum puto, qui ad declinandam facti invidiam (male quippe audiebat Origenis nomen) & in Hieronymum, à quo sæpe Origenissimi causa exagitatus fuerat, refundendam, nomen suum non apposuit, modestia factum simulans, quod malis artibus actum erat: *Verum ego, inquit, qui plus conscientie meæ quam nomini*

desero, etiamsi addere aliqua videor, & explere quae desunt, aut brevare quae longa sunt, furari tamen A
 titulum eius, qui fundamentum operis jecit, & construendi aedificij materiam praebuit, rectum non puto.
 Sit sane in arbitrio legentis cum opus probaverit, operis meritum cui velit adscribere. Deinde in Per-
 oratione verba haec dolose adjecit: *Sunt enim mihi; In his quae scribis, quoniam plurima in eis*
tui operis habentur, da titulum nominis tui, & scribe: Hieronymi, verbi gratia, in Epistolam ad Roma-
nos Explanationum libri. Hinc delusi bardi homines Hieronymi nomine librum praescripse-
 runt. At vel ex eo stoliditas eorum arguitur. Nam si Interpres fuisset Hieronymus, cur vo-
 ces illas, *verbi gratia*, addidisset, quae declarant fictitium esse & ascititium id nomen, non
 legitimum? Subjungit paulo post converturum sese Clementis libros; quod à Rufino fa-
 ctum esse constat, non ab Hieronymo; tum ait: *Satisfaciam sane in eo amicis meis; dabo titulo*
nomen meum, Auctoris nihilominus vocabulo permanente: nam Hieronymi ne putetur, Clemen- B
ter: Hieronymi nempe, cuius nomen adscriptum supra finxit. Eadem versutia usum esse
 non semel Rufinum jam supra notavimus. In Prologo Homiliarum in Iosue sententias
 Hieronymi & stilum referre conatus est. In Praefatione ad libros *αὐτῶν ἀρχῶν* nomen suum
 celavit. Ita occultando Origenismo, & traducendo Hieronymo fucum vulgo faciebat.
 Minime itaque assentior Erasmo, mangonij hujus librarios insimulanti, & ad emtores al-
 licendos praetextum ab iis Hieronymi nomen censenti. Praeter contractam illam & trun-
 catam Rufini interpretationem habemus Tomi primi portionem in Apologia Pamphili;
 longe vero ampliolem capite Philocaliae 24. Aliud quoque è Tomo nono fragmentum
 nobis offert caput ejusdem Philocaliae nonum. Exiguam denique particulam ex eodem
 Opere subministrat alio Apologiae loco Pamphilus. Tomum vero, unde translata est, non C
 notavit. Atque haec cum legitimum horum Commentariorum Auctorem Adamantium
 esse clarissime demonstrant; non dubitavit tamen novitius quidam scriptor Heterodoxus
 hos ipsos in suppositivorum Origenis scriptorum seriem conicere; à Gulielmo Perkinso
 delusus, qui eos male quidem à Rufino convertos scripsit, quod verissimum est; Origeni
 vero falso esse tributos nequitiam cogitavit.

Brevem libri tertij in Epistolam ad Colossenses laciniam, & alias libri in Epistolam ad
 Titum nonnullas Apologetico suo Pamphilus insultit. Hieronymus in Epistola ad Mine-
 rium & Alexandrum fragmentum affert è tertio volumine *Ἐπιγραμμάτων* Origenis in
 primam ad Thessalonicenses. Ex Homiliis in Epistolam ad Ebraeos paucula quaedam descri-
 psit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 25. Indidem nonnulla affert Pamphilus diversis Apolo- D
 getici sui locis.

Multa praeterea è variis Origenis lucubrationibus fragmenta Catena subministrant; sed
 neque locos unde illa petita sunt indicant; nec certa est Catenarum fides, ut monuimus
 alibi. Quapropter fragmentorum quae ex iis profecta sunt, nullam hic habendam rationem
 duximus. Ex iis autem excerptae sunt multae Origenis in varios Scripturae libros *Ἐπισημειώσεις*,
 quae in Vaticanæ Bibliothecae Catalogis commemorantur.

SECTIO QUARTA.

DE ORIGENIS TETRAPLIS, HEXAPLIS, ET OCTAPLIS.

I. Proponitur Epiphaniij sententia de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. II. Af-
 feritur propositus duarum Ebraicarum columnarum in Hexaplis, & Octaplis situs. III. Qua-
 ritur quare in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis Theodotionem Symmachus praecesserit. IV.
 Investigatur mens Eusebii de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. V. Vnum & idem opus
 fuerunt Hexapla, & Octapla. VI. Ex superioribus recentiorum multorum errores arguan-
 tur. VII. Editionem Interpretum Septuaginta, quae in Hexaplis habebatur, asteriscis, obe-
 lis, lemniscis, & hypolemniscis Origenes distinxit. Ei praeterea quae erat in Tetraplis Scho-
 lia adjecit. VIII. Editionem *ἑξ* Hexaplis intextam emendarunt Eusebius, & Pamphilus,
 & primi seorsum vulgaverunt. Inde triplex illo tempore editio *ἑξ*, Origeniana, Euse-
 biana, & novh. IX. Eadem circiter tempestate novhō resarcit Lucianus, resarcit & Hesy-
 chius. Hinc quintuplex *ἑξ* editio. X. Suas quoque editiones asteriscis, & obelis discrimi-
 narunt Lucianus, & Hesychius; ut & suam *ἑξ* interpretationem Hieronymus. Inquina-
 ta sunt & vitiosa hodierna omnes *ἑξ* editiones.

A I. **A** GAMVS jam de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, Origenianorum operum omnium nobilissimis & laudatissimis: quorum rationem cum accuratissime Epiphanius tradiderit in libro De ponderibus & mensuris, hujus præcipue vestigia persequi decet. Collegerat jam ante Adamantius Interpretationes Scripturæ à Senioribus Septuaginta, Aquila, Theodotione, & Symmacho elucubratas. Quintam præterea & Sextam Editionem commodum nactus est, quas in angulis quibusdam occultas investigasse ipsum & in lucem edidisse scribit Eusebius. Athanasius vero in Synopsi docet imperante Caracalla, in doliis Hierichunte repertam fuisse Quintam à studioso quodam ex iis qui erant Hierosolymæ; Sextam vero sub Alexandro Mammæa Nicopoli ad Actium à quodam Origenis discipulo. Idem propemodum habet Epiphanius in libro De ponder. & mens. cap. 18. additque priorem è tenebris fuisse erutam septimo Caracallæ anno. Fallitur Cedrenus, qui utramque Hierichunte inventam fuisse narrat.

Ex iis sex Interpretationibus, & Ebraico exemplari, Tetrapla sua, Hexapla, & Octapla Origenes concinnavit. Ac Tetrapla quidem, quæ Hexaplis tamen tempore posteriora fuerunt, quatuor constabant Editionibus per columnas dispositis, prima Aquila, secunda Symmachi, tertia Septuaginta Senum, & postrema demum Theodotionis. Interpretationem 7th tertio loco posuit, ut ad eam, quam omnium existimabat esse accuratissimam, reliquæ facilius exigi & examinari possent. Hexaplis hæ ipsæ interpretationes quatuor, eodem ordine collocatæ, cum Ebraico exemplari, Ebraicis descripto literis, & eodem Græcis characteribus exarato continebantur. Prior occurrebat columna Ebraica Ebraice depicta; at quæ contextum Ebraicum Græcis exaratum literis exhibebat, interpretationi Aquilæ proxime conjungebatur. Subjuncta autem post sex illas columnas Hierichuntina Editione, quam Quintam appellavit Origenes, & numeri quinarij nota insignivit; & post Hierichuntinam Nicopolitana, quam vocavit Sextam, & ἑκασίμωρος notavit, Octapla existebant. Hæc fere Epiphanius loco laudato: quæ ut clariora sint, primam Geneseos vocem, prout in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis disposita fuit, depingemus.

DIAGRAMMA

D TETRAPLORVM, HEXAPLORVM, ET OCTAPLORVM.

Exemplar Ebraicum, Ebraicis literis descriptum.	Exemplar Ebraicum Græcis elementis exaratum.	Aquila	Symmachus	Septuaginta	Theodotion	Quinta Editio Hierichuntina.	Sexta Editio Nicopolitana.
E וַיִּשְׂרָא	ΕΙΡΕΣΙΘ	ἐν κεφαλαίῳ	ἐν ἀρχῇ	ἐν ἀρχῇ	ἐν ἀρχῇ	Desideratur	Desideratur.
		1	2	3	4	TETRAPLA.	
1	2	3	4	5	6	HEXAPLA.	
F 1	2	3	4	5	6	7	8
OCTAPLA.							

II. Hæc habet, inquam, Epiphanius in libro De ponder. & mens. cap. 19. præterquam quod spectat ad columnarum Ebraicarum situm: nam ex aliis quibusdam Epiphanius locis existimare possit aliquis contextum Ebraicum Græcis notatum characteribus priore loco fuisse. Hujusmodi ille est ex Har. 64. cap. 3. ὅθεν τὸ αὐτὸν ἀπὸ ἑπιμελείας ἐφίλο πρῶτον τὸ συναγαγὼν τὴν ἑβραϊκῶν, οὐκ ἄρα, συμμετρίαν, τὴν τε ἑβραϊκῶν τε δύο, καὶ θεοδοτίων τε, πέμπτης τε καὶ ἑκτῆς ἐκδοτικῆς, καὶ ἑβραϊκῶν τε ἑβραϊκῆς λέξεως ἑβραϊκῆς, & ἀπὸ ὅμων τῶν στοιχείων. ἐκ αὐτῶν ἡλίου ἢ ἀπὸ τῶν δυτῶν τε λέξεων ἑβραϊκῶν καὶ σὺν δὲ τῶν ἑβραϊκῶν μὲν τῆν λέξει, ἑλληνικῶν δὲ (sic enim lego, non ἑλληνικῶν) τῶν γράμματι ἰστέον πάλιν πεποίηκε σὺν δὲ τῶν. Unde primum studuit in unum

conungere sex interpretationes Aquilæ, Symmachi, Septuaginta duorum, & Theodotionis; Quintam A etiam & Sextam editionem; cum adjectione vocum singularum Ebraicarum propriis elementis descripturum: ex altera autem parte opposita, utens altera columna depingendo contextum, Ebraicum quidem ditione, Græcum vero literis, alium rursus contextum lucubravit. Hæc ita exponi possent: medium locum tenuisse sex interpretationes Græcas inter Ebraica Ebraice scripta, quæ ad unam sita erant partem; & Ebraica Græce exarata, quæ ad aliam partem grant collocata. Sed hanc expositionem respuunt verba Epiphaniij ejusdem, quæ mox afferemus è libro De ponder. cap. 19. ubi Ebraicum utrumque contextum priore loco notatum fuisse agnoscit. Videtur itaque id sibi potius voluisse Epiphanius, ad unam Ebraicæ columnæ Ebraicis elementis exarata partem notatas fuisse Græcas sex interpretationes; ad alteram vero Græce scriptum contextum Ebraicum. Hoc idem significare dicas ista è libro De Ponder. cap. 7. τὰς B
 ἃς ἐξ ἰσραηλῆας καὶ τὰς ἰβραημῆας ἡσαυτὸ ἰβραημῆας τοῖς ἰσραηλῆαις καὶ ῥωμαῖοις ἡσὺς ἐπὶ σελίδος μὴ συνῆδον
 κὰς, ἀλλὰ σελίδα ἀπὸ τῆς δεξιᾶς δι' ἑλληνικῶν μὲν γραμμάτων, ἐξ ἑβραίων δὲ λέξεων, &c. Sex enim interpretationes, & Ebraicam scripturam Ebraicis elementis ac verbis cum in una columna conjunxisset, aliam columnam oppositam, literis quidem Græcis, vocibus autem Ebraicis descriptam adiecit. Quod si sex interpretationes, & Ebraicum exemplar Ebraice scriptum simul conjunxerat; in extrema profecto columna contextum Ebraicum charactere Græco exaratum sequitur fuisse adtextum. Sed præfixa sine dubio fuisse Ebraica Ebraice depicta, tum subnexa eadem Græce exarata, & subjectas deinde sex Interpretationes ex iis manifeste concluditur quæ leguntur apud Hieronymum in Epist. ad Tit. 3. 9. Unde & nobis cura fuit omnes Veteris legis libros, quos vir doctus Adamantius in Hexapla (ita lege, non exempla, ut vulgo) digesserat, de Casatiensi Bibliotheca descriptis ex ipsi authenticis emendare, in quibus & ipsa Hebræa proprijs sunt characteribus verba descripta, & Græcis literis ita ut expressa vicino: Aquila etiam, & Symmachus, LXX quoque, & Theodosius suum ordinem tenent. Columnas omnes pro situs sui ordine recensuit. Apertius etiam Rufinus libr. 6. Eusebianæ histor. cap. 13. Famosissimos illos Codices primo composuit Origenes in quibus per singulas columnulas è regione separatim opus Interpretis unicuiusque descripsit, ita ut primo omnium ipsa Hebræa verba Hebraicis literis poneret; secundo in loco per ordinem Græcis literis è regione Hebræa verba describeret; tertiam Aquila Editionem adjungeret; quartam Symmachi; quintam Septuaginta Interpretum, qua nostra est; sextam Theodotionis collocaret, & propter eiusmodi compositionem exemplaria ipsa nominavit ἑξαπλά. Ex his etiam liquet præfixos Græcis editionibus fuisse Ebraicos contextus, non subnexos; nec præfixum alterum, alterum sub- D
 nexum, ut indicare videntur illæ Epiphaniij voces: ἐκ τῆς δεξιᾶς δι' ἑβραίων. Liqueat hoc quoque ex his ejusdem è libr. De ponder. cap. 19. τὰς τοῖς, ἐξ ἰσραηλῆας καὶ ἰβραημῆας ἐκ τῆς δεξιᾶς καὶ τῆς ἑβραίων, &c. Nonnulli igitur, ut dixi, hos libros legentes & reperientes Ebraicas duas editiones priore loco sitas; post eas vero illam Aquilæ collocatam, &c. Ne quis vero vocem σελίδος pro eo usurpatam putet, quod nos paginam appellamus; nam σελίς columnam quoque significat, adeo ut plures columnas una pagina contineret. Porro ordinem istum quem statuimus luculenter adstruit vetustissimus Codex Barberinus Duodecim Prophetarum, qui ad Osee 11. 1. breve Hexaplorum specimen ad oram attextum habet, & in sextum Tomum Polyglottorum Bibliorum suo loco retulit V Valtonus. Desiderantur quidem Ebraica Ebraice scripta; priore E
 vero loco sita sunt Ebraica Græcis elementis concepta; proxime subest his Aquila; huic Symmachus; quem excipiunt LXX; ultimam columnam sibi vindicat Theodotion.

III. Disquisitione dignum est, ecquid in Interpretationum dispositione Theodotioni antiquiori Symmachum recentiorem Origenes anteposuerit. Facile hunc nodum solvere se posse putasset Epiphanius, qui Theodotione vetustiore fuisse Symmachum opinatus est libr. De ponder. cap. 16, 17. Itaque collocatos fuisse tres illos respondisset, juxta ordinem suæ ætatis. Ego vero à recepta opinione discedere non possum, quæ priorem ætate ponit Theodotionem quam Symmachum: nam quid opponi potest his Hieronymi Præfat. in Evangel. Non quero quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos & veteres mediis incedat: quibus non temperatum duntaxat interpretandi genus, quod tenuit Theodotion, sed media etiam ejus ætas Aquilam inter & Symmachum significari videtur. Origeni ergo aliud fuisse causæ puto, cur ita interpretationes illas digereret. Ad Ebraica maxime accedebat Aquila, hunc illis ideo proxime adjunxit. Ab iisdem plus reliquis recedebat Symmachus, quippe qui sententiarum fuisset, quam verborum retinentior. Vt ex conflictu Aquilæ & Symmachi, qui abierant in diversa, & extrema fuerant persecuti, veritas eliceretur, optima ratione uterque simul conjunctus est. Subnexi sunt illis deinde Interpretes LXX & Theodotion, qui mediam viam tenebant. Quasi non, inquit Hieronymus Præfat. in Iob. apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, vel verbum è verbo, vel sensum è sensu, vel ex utroque commixtum, & mediæ temperatum genus translationis expresserint. Ordo autem studiorum postulat, ut intricatam quætionem, & incertam disceptaturi, extremas primuq;

A Pſalterium, in tota Bibliorum denominanda mole ratio habita non eſt, ideoque à nemine Enneapla dicta ſunt. Aſſerit etiam Origenes ab interpretationibus Aquilæ & Theodotionis abſuiſſe Threnos Jeremiæ. Itaque Liber ille fuerit *ἑβραϊκῆς*, ſed totum corpus Bibliorum propter libri exiguitatem Tetraplum dici non debuit. Quidam Hexapla iſta volumina appellaverunt, fortaſſe etiam Hexapla ab Origene inſcripta ſunt, quod magna illorum pars quatuor editionibus, Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis, ac Diplis præterea Ebraicis eſſet conflata: alij vero cum his voluminibus ſex editiones Græcæ præter Ebraicæ exemplaria in eſſe intelligerent, Octapla vocanda cenſuerunt. Quapropter nemo mirari debet cur Hexaplis ſex editiones Græcæ, & duos contextus Ebraicos fuiſſe intextos dixerint Euſebius, Epiphanius, & Zonaras: intextæ quippe erant editiones illæ ſex in alijs quibus duntaxat libris, non in univerſis; nam quamvis intextæ itidem eſſent in Pſalmis editiones ſeptem, Hexapla tamen Pſalmorum idem dixit Euſebius. Maniſteſtum ergo eſt unum idemque opus fuiſſe Hexapla & Octapla; ſed à diverſis quibus conſtabat partibus diverſas appellationes habuiſſe. Tetrapla autem privatim fuit ac ſeparatum opus ab Origene poſt Hexapla accuratum, in ſtudioſorum gratiam, quibus tantum abſe re ſua vel otij vel facultatis non erat, ut Hexapla comparare poſſent. Nec quemquam moveat quod ſcribit Hieronymus, *Exceptis Septuaginta Interpretibus, alias quoque editiones in unum congregaſſe* volumina; quod & ex Hieronymo tranſtulit Freculphus Lexoviensis, & Honorius Auguſtodunensis: id enim ſibi volunt, præter LXX Interpretes, reliquos etiam Origenem in unum volumen congregaſſe.

C VI. Ex his facile intelligitur quantum ratio Scaligerum fugerit, qui in delineatione Hexaplorum ſeu Octaplorum, quam in Sacras ſuas Exercitationes retulit Heiniſius, utrumque Ebraicum contextum poſt interpretationes Græcæ ſex in ſinem coniecit. Si modo revera Scaligeri fuit hæc delineatio, quod dubium mihi faciunt Scaligeriana nuper edita, in quibus Octaplorum columnas enumerans, prioribus locis Ebraicas duas recenſet. Nec felicitior Heiniſius, cum columnas ibidem Hexaplorum deſcribens, tertiam attribuit Septuaginta Interpretibus, quartam Aquilæ, quintam Theodotioni, & ſextam Symmacho. Neque iis excuſandis ſufficiat Nicetæ Acominati auctoritas, qui in ſimili verſatus eſt errore, columnis Ebraicis ſubiectos fuiſſe *πρῶτῳ* his Aquilam, tum Symmachum, inde Theodotionem, & Quintam demum interpretationem aſſeverans. Peccat quoque Baronius aliter in Tetraplis diſpoſitas editiones Græcæ cenſens ac in Hexaplis, & priorem in illis locum *ἑβρ.* assignans, in his tertium. Hos in fraudem videtur illexiſſe Philoponus, qui in libro *ἑβρ. 2050* *πρῶτῳ* loca Sacri Contextus ex his quatuor interpretationibus aſſerens, priorē loco *ἑβρ.* collocaſt; his ſubiicit Aquilam, huic Theodotionem, illi Symmachum. Nec enim Tetrapla repræſentare Philoponus inſtituit; ſed in interpretationibus diſponendis Interpretum ætatem reſpexit: cum clarum ſit cæteroquin ex Epiphano poſtremam columnam obtinuiſſe Theodotionem tam in Tetraplis quam in Hexaplis, ſecundam Symmachum, atque hos inter medios Septuaginta inceſſiſſe.

E Tum enim exiſtunt Græcæ Tetrapla, quæ poſt interpretationes Aquilæ, Symmachi, Septuaginta Senum, & Theodotionis in unum fuerint compoſite. Tum addit, ſi Dipla Ebraica præfigantur, conſtari Hexapla. Pro Origenianorum Tetraplorum ſpecimine haberi non poſſe loca illa à Philopono è quatuor Græcis interpretationibus detracta probari quoque poſteſt ex Philaſtrio, qui Har. 137. aſſerit Aquilæ conversiones in medio librorum nunquam fuiſſe poſitas, ſed dextra, lævæque assignari ſolitas fuiſſe. Aquilæ interpretatio in Tetraplis priorē loco ponebatur: qui locus diverſo reſpectu vel dexter erat, vel ſiniſter: legendium reſpectu ſiniſter erat, dexter libri ipſius. Itaque alij dextro loco ſitum eſſe, alij ſiniſtro ſcripſerant. Id cum legiſſet Philaſtrius, exiſtimavit Aquilam in aliquibus Tetraplorum exemplaribus dextrum tenuiſſe locum, in alijs ſiniſtrum; ſed hallucinatus eſt, nam ſemper columna huic deputatus eſt, quæ ad Lectorem levam collocata erat. Ut ut eſt, certe in medio nunquam fuiſſe conſtat: fuiſſet autem, ſi priorē columnam occupaveſſent Septuaginta Interpretes, Aquila ſecundam. Refellit etiam ex ſupradictis Salmatiſius, qui hæc ſcribit in Commentario de Helleniſtica: *ſed niſquam Hieronymus Quintæ & Sextæ editionis meminit, & cum Hexapla vocata, intelligit Tetrapla Græcæ, cum Diplis Hebraicis, quæ Hexapla ſciſcebant.* Et mox allatis quibuſdam Hieronymi locis, in quibus Græcæ ſolum quatuor Editiones memorantur, ſubiicit: *Apparet ex his Origenem quatuor tantum editiones inter ſe comparaviſſe, & compoſuiſſe in Tetraplis, quæ cum duobus Hebraicis textibus Hexapla illa Eccleſiis dedicata continebant.* Certe in Hieronymi verbis à me ſupra allatis è Commentariis in Epistolam ad Titum, mentio fit Quintæ & Sextæ editionis, & ſepiſſime in Epistola ad Suniam & Fretellam, aliisque locis. Hexapla autem dicta ſunt ea, non quæ Tetrapla ſolum Græcæ, cum Diplis Ebraicis, ſed quæ Quintam præterea, & Sextam, ac Septimam editionem, non ubique,

Hieron. De ſcript. Eccl. in Orig. Freuliph. Chron. Tom. 2. l. 3. c. 3. Hen. Aug. De ſcript. Eccl. Nicet. Theof. orb. ſid. lib. 4. Mer. 32. Bar. 4. 231. 107. 9.

Epiph. de pond. c. 29.

sed in aliquibus solum libris adjunctam haberent. Ait paulo post Salmasius : Sed & veteres A Patres ex quibus composita Catene, ut vocant, in diversos Veteris Testamenti libros leguntur, nunquam citant varietates Translationum & Quinta & Sexta Editione, sed ex quatuor illis tantum quas invicem composuerat Origenes, ex quibus Tetrapla fecerat, & cum gemino Ebraico & Græcâ. Confule Notas Flamini Nobilij, quam sæpe Quinta ac Sextæ editionis variantes Lectiones citent Patres antiqui, deprehendes. Falsum quoque esse apparet, quod jactant recentiores quidam, Origenem nulla unquam Octapla composuisse, sed Hexapla duntaxat & Tetrapla. Octapla certe itidem ut Hexapla composuit Origenes, quoniam idem opus Hexaplum & Octaplum fuisse demonstravimus. Confutatur etiam ex præcedentibus Vsserij Armachani nova opinio, non puram solum & emendatam interpretationem Ψ o, sed $\kappa\omicron\nu\iota\upsilon$ quoque in He-

Bellarmino D. xaplis habitam fuisse asserentis, quod Bellarmino quoque videtur fuisse persuasum. De B
scrip. Eccl. prehenditur quoque multiplex Magdeburgensium hallucinatio in his ipsorum verbis: *Pri-*

mum versioni LXX. que tam fuisse vitæ ut vniuersissima, adjuvit Aquila Pontici, Theodotionis, & Symmachi editiones repertas à se, multo tempore absconditas: aliam quidem Nicopoli in Aethiæ liure; aliam alius in loci, sicut ipse scribit: indicavit Eusebius libr. 6. cap. 17. His postea superaddidit Quintam, Sextam, & Septimam, quas dixerunt Editiones: quarum unam inventam esse indicavit in Hiericho, in dolio, tempore Antonini Caracalle. Nam ut de Symmachi interpretatione fseam, Aquila & Theodotionis editiones ab Origene fuisse repertas probari minime potest; nec ullam ex iis tribus Nicopoli inventam fuisse verum est, sed Sextam. Omnium vero turpissime erravit Sixtus Senensis, qui Tetrapla cum Hexaplis confundit, & permiscuit, Hexapla vero ab Octaplis discrevit, idemque ut faceret Viro cuidam magno persuasit; quique Septimam Editionem nec in Hexaplis, nec in Octaplis unquam fuisse asseveravit; contrarium discretis verbis affirmante Eusebio.

Sic. libr. 4.
& 3. Bibli.

Euseb. libr.
6. Hist. c. 16.

VII. Aliud præterea diligentia Origenis monumentum Hexapla præferebant. Notaverat ille Senes Septuaginta voces aliquas, quæ in Ebraeo haberentur, interpretando neglexisse, nonnullas autem de suo inseruisse, varique ipsorum circumferri exemplaria inter se diversa, & sive ex supinitate librorum, sive ex Criticorum temeritate vitata: hinc calumniæ ansam arripere Iudæos, ejusmodi interpretationem in Christianorum Ecclesiis prælegi solere causantes, quæ Ebraicæ veritati in omnibus non consentiret. Consultantur ipsius Tomus in Matthæum decimus quintus, & Epistola ad Africanum, ubi de Exemplarium Ψ o corruptione, & Iudæorum calumniis disserit. His incommodis ut occurreret, interpretationem Septuaginta Senum emendavit ex optimorum exemplarium fide, atque ejus præfertim quod in Serapeo servabatur, quodque ipsum Ψ o $\kappa\omicron\nu\iota\upsilon$ fuisse affirmant Veteres nonnulli. Asteriscos præterea, ubi quid deesset, cum prætermisissis vocibus inseruit; quæ vero illi præter Ebraicorum fidem adjecissent, præfixo obelo signavit: *Quæ signa*, inquit Hieronymus, & in Græcorum. Latinorumque poematibus inveniuntur, unde & ab Origene translata sunt. Quæ de lemnisco subjicit Epiphanius, valde corrupta & confusa sunt; unde vix certi quequam possis extunderere. Id sibi tamen videtur velle, lemniscos adscriptisse Origenem, quotiescunque duo plurave paria Interpretum (hos enim in triginta sex paria fuisse discretos, & in omnibus fere consensisse autumat, cum Scripturam sacram in Ægypto interpretarentur) vocem aliquam uterpissent, ab ea diversam (ejusdem licet significationis) qua usi fuissent reliqui Interpretes; (quod ipsum fere habent Hesychius in Psalmum 12. 4. & Isidorus Origin. libr. 1. cap. 20.) hypolemniscos vero adnotasse, si quando vocem hujusmodi par unicum adhibuisset. Quibus significatur Origenem 36 Interpretum exemplaria simul contulisse. Ab Epiphanio dissentit Andreas Masius, & patia illa Interpretum, velut aniles fabulas respuit, tumque appositos putat lemniscum & hypolemniscum, cum varias aliquas lectiones plures paucioresve Codices assererent. Alium notarum illarum usum profert Iohannes Curterius, nec aliud significare lemniscum putat quam verbis consentire Interpretes aliquos, discrepare sensu; hypolemniscum vero, quam sensu eos & verbis dissonare. Sed mihi verisimilior videtur Masij sententia. Asteriscorum illorum, obelorum, lemniscorum, & hypolemniscorum formas notat Epiphanius, & nominum significationes; multumque fallitur, cum vocabulum, $\lambda\epsilon\mu\iota\sigma\kappa\omicron$ derivat à Græco $\lambda\epsilon\mu\iota\sigma\kappa\omicron$, nam Syracusiam esse vocem constat. Reliqua fuscè persequitur Epiphanius in eodem libro: nec docet tamen utrum quæ Hexaplis intertextæ est interpretatio Ψ o ejusmodi notis fuerit insignis: sed id perspicuum est ex Romanis Scholiis Ψ o in 1. Reg. 14. 4. $\mu\epsilon\lambda\lambda\omicron\tau\omicron\upsilon\ \kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\varsigma\ \epsilon\lambda\epsilon\upsilon\tau\omicron\delta\epsilon\ \eta\sigma\tau\omicron\epsilon\lambda\epsilon\iota\ \delta\epsilon\ \epsilon\iota\ \delta\omicron\delta\omicron\tau\omicron\nu\omicron\varsigma\ \epsilon\sigma\tau\omicron\epsilon\tau\omicron\ \delta\iota\upsilon\tau\omicron\upsilon$. Imo, hæc in Hexaplo asterisco notata sunt, ut pote quæ ex Theodotione adjecta sint; & ex istis Hieronymi, quæ repetit Rufinus Inveñt. 2. Sed & Origenes asteriscos fecit, ex translatione Theodotionis assumens, ut componeret volumina quæ appellantur Hexapla. Tum subiungit: *Quia frequenter, si disputatio accidisset, vel immutata esse aliquanta, vel deesse, vel abundare in nostris Scripturis mentiebantur, voluit Origenes nostris ostendere, qualis apud Iudæos Scripturarum lectio teneretur, & in proprijs paginis vel voluminibus editio-*

Hieron. ad
Sin. & Pre-
terit.
Epiph. De
pond. 87
mens. c. 17.

Masius
Præfat. in
Græc. edit.
16. ac. 10)
Annos 1700
Tab. Curter.
Præfat. ad
Protoc.
Comm. in
1. Reg.

& patia illa Interpretum, velut aniles fabulas respuit, tumque appositos putat lemniscum & hypolemniscum, cum varias aliquas lectiones plures paucioresve Codices assererent. Alium notarum illarum usum profert Iohannes Curterius, nec aliud significare lemniscum putat quam verbis consentire Interpretes aliquos, discrepare sensu; hypolemniscum vero, quam sensu eos & verbis dissonare. Sed mihi verisimilior videtur Masij sententia. Asteriscorum illorum, obelorum, lemniscorum, & hypolemniscorum formas notat Epiphanius, & nominum significationes; multumque fallitur, cum vocabulum, $\lambda\epsilon\mu\iota\sigma\kappa\omicron$ derivat à Græco $\lambda\epsilon\mu\iota\sigma\kappa\omicron$, nam Syracusiam esse vocem constat. Reliqua fuscè persequitur Epiphanius in eodem libro: nec docet tamen utrum quæ Hexaplis intertextæ est interpretatio Ψ o ejusmodi notis fuerit insignis: sed id perspicuum est ex Romanis Scholiis Ψ o in 1. Reg. 14. 4. $\mu\epsilon\lambda\lambda\omicron\tau\omicron\upsilon\ \kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\varsigma\ \epsilon\lambda\epsilon\upsilon\tau\omicron\delta\epsilon\ \eta\sigma\tau\omicron\epsilon\lambda\epsilon\iota\ \delta\epsilon\ \epsilon\iota\ \delta\omicron\delta\omicron\tau\omicron\nu\omicron\varsigma\ \epsilon\sigma\tau\omicron\epsilon\tau\omicron\ \delta\iota\upsilon\tau\omicron\upsilon$. Imo, hæc in Hexaplo asterisco notata sunt, ut pote quæ ex Theodotione adjecta sint; & ex istis Hieronymi, quæ repetit Rufinus Inveñt. 2. Sed & Origenes asteriscos fecit, ex translatione Theodotionis assumens, ut componeret volumina quæ appellantur Hexapla. Tum subiungit: *Quia frequenter, si disputatio accidisset, vel immutata esse aliquanta, vel deesse, vel abundare in nostris Scripturis mentiebantur, voluit Origenes nostris ostendere, qualis apud Iudæos Scripturarum lectio teneretur, & in proprijs paginis vel voluminibus editio-*

magna diligentia descriptam publicaverunt. Atque ea Editio Palaestina dicta est Summo A scilicet applausu fuit excepta, & in Hierosolyma, aliisque Orientis Ecclesijs decantari coepta, & libratorum saepe eam in publicos usus exscribentium labore disseminata passim ac propagata; cum propter Auctoris famam, & Emendatorum nobilem doctrinam, tum propter operis ipsius dignitatem. Hujus editionis & emendationis luculentum extat monumentum in Codice Renati Marchali, jam saepe laudato; in quo post Ieremiam librum adnotatum est, descriptum eum esse ex Origenis Hexaplis, & emendatum ex Tetraplis manu ipsius exaratis; idque opera Pamphili & Eusebij.

En tibi iam itaque triplex editio Septuaginta Senum; Origeniana haec qua in Hexaplis continebatur; altera privatim edita ab Eusebio & Pamphilo, qua prioris mere germana erat; tertia vetus illa qua Origenis emendationem praecessit, & *novi* seu Vulgata B appellata est, quaeque multiplex & diversa fuit, ut pote varias passa adulterationes. Non alia autem Septuaginta Interpretum editio usurpabatur vulgo ante Origenem, quem qua *novi* dicebatur. Hanc appellationem idcirco consecuta erat, quod nulla per Orientem Scripturae editio frequentiori usu contereretur. Quo factum est, ut editio *novi* non unam aliquam & peculiarem Septuaginta Senum editionem notare deinde ceperit, sed ipsam eorundem Interpretum conversionem generali appellatione significaverit. Rem uno verbo expedio. Vocabulum illud, *novi*, generi & speciei commune fuit, ut alia pleraque voces: generi, cum qualemcumque *novi* editionem notavit; speciei, cum ei soli addita est, qua ante Origenis emendationem circumferebatur. Speciei tributa est primum, inde ad genus ipsum transtulit. Quamobrem aliquando Hieronymus *novi*, ab Origene scilicet emendatos, a *novi* distinguit; aliquando cum ea permiscet & confundit. Distinguit quidem in Prooemio ad librum 16. Commentar. in Isaiam. *Liquido, inquit, consistentes in Hebraico non haberi, nec esse in LXX Interpretibus, sed in Editione Vulgata, qua Graece novi dicitur, & in toto orbe diversa est. LXX Interpretes signat ab Origene emendatos. Et in Epistola ad Sun. & Fretell. novi autem ista, hoc est Communis editio, ipsa est qua & Septuaginta, sed hoc interest inter utramque, quod novi pro locis & temporibus, & pro voluntate Scripatorum veterum corrupta editio est. Ea autem que habetur in *Novi*, & quam nos verimus, ipsa est que in eruditiorum libris incorrupta & immaculata Septuaginta Interpretum translatio reservatur. Quidquid ergo ab hac discrepat, nulli dubium est quin ita & ab Hebraeorum auctoritate discordet. Confundit vero *novi* cum Vulgata libr. 9. in Isaiam 30. 20. *Multum, inquit, in hoc loco 70 Editio, Hebraicamque discordat. Primum ego de Vulgata tractabimus. Vulgatam editionem appellat novi, quorum verba profert: profert autem de Hexaplis. Et in Praefat. Comment. in Daniel. Origenes de Theodotionis opere in editione Vulgata asteriscos posuit. Et in Epistola ad Suniam & Fretell. Licet in Septuaginta & in Hexaplis ita repererim. Hoc est in Vulgata, & in illa Hexaplorum. Vulgata speciatim & proprie dicta utebantur Sunia & Fretella, pia & erudita foemina: multum illa a primigenio exemplari deflexerat. Haec rogarunt Hieronymum, ut plurimorum Pfalterij locorum, in quibus Graeca a Latinis dissonabant, legitimam lectionem ex Hebraica veritate sibi traderet. Morem gessit Hieronymus, & prolixam rescripsit Epistolam, ex cujus evolutione discas, quid Vulgatam inter editionem, & illam qua jacebat in Hexaplis, discriminis interfuerit.**

IX. Dum hanc emaculandis Septuaginta Senibus navabant operam Eusebius & Pamphilus; similis cura Hefychium monachum in Aegypto, & Lucianum Antiochiae eodem circiter tempore exercebat. Hi priscam illam Editionem, *novi* dictam, deformem mendis, & sexcentis vitiatis locis mutare in melius aggressi sunt. Adhibitis ergo vetustis Vulgatae hujus interpretationis exemplaribus rem ita gesserunt, ut recusam ab Hefychio editionem Aegyptus amplexa sit: quam vero recoxit Lucianus, ab universis probata & usurpata sit regionibus, qua Constantinopolim & Antiochiam interjacente; nam Hebraicam etiam veritatem consuluisse fertur, ab eoque emendata Vetus illa Vulgata nomine ipsius affecta est. Hieronymus in Epistol. ad Sun. & Fretell. *in quo breviter illud admonet, ut scitis aliam esse editionem, quam Origenes & Casariensis Eusebius, omnesque Graeciae tractatores novi, id est Communem appellant, atque Vulgatam, & a plerisque nunc novi dicitur; aliam Septuaginta Interpretum, qua & in *Novi* codicibus reperitur, & a nobis in Latinae sermone fideliter versa est, & Hierosolyma, atque in Orientis Ecclesijs decantatur.*

Igitur quintuplex post hanc aetatem Septuaginta Interpretum editio habita est; Vulgata vetus, Origeniana, Eusebiana, illa Luciani, & Quinta demum Hefychij. Sed quoniam ex Hexaplis profecta erat Eusebiana, pro una eademque utraque habita est. Quae vero *novi* exemplaria supererant, in studioforum bibliothecis delitescabant. Atque ita licet quinque revera extarent hoc tempore editiones, trium duntaxat usus erat in Ecclesijs. *Alexandria & Aegyptus, inquit Hieronymus, in Septuaginta suis Hefychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Media inter has Provincia Palaestinos codices legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusque orbis hac in-*

A *tey se trifaria varietate compugnat.*

X. Ceterum veri mihi videtur simillimum, Lucianum ipsum, & Hefychium cum *novu* emendabant, ut Origenis imitabantur studium, ita emendationis rationem tenuisse, & obelis ac asteriscis *novu* distinguisse, eique Theodotionis laciniis affuisse. Cum enim certum sit Ægyptum ac Syriam Hefychij & Luciani editionibus esse usas; nec minus certum sit quæ in regionibus usurpabantur editiones *novu*, obelis fuisse & asteriscis signatas, plane huic efficitur Hefychij & Luciani editiones notatas fuisse obelis & asteriscis. Hieronymus in Proœmio Comment. Daniel. *scilicet Origenes de Theodotionis opere in Editione Vulgata asteriscos posuit, docens defuisse quæ addita sunt; & rursus quosdam versus obelis prænotavit, superflua quæque designans.* Cumque omnes Christi Ecclesie, tam Græcorum, quam Latinorum, Syro-
 B *ramque, & Ægyptiorum, hanc sub asteriscis & obelis editionem legant, ignoscant invidi labori meo, qui volui habere nostros, quod Græci in Aquile, & Theodotionis, ac Symmachi editionibus lætitant; & in Epistol. 89. ad Augustinum, cap. 6. Vis maior esse verus Septuaginta Interpretum? non legas ea quæ sub asteriscis sunt, imo, de voluminibus, ut veterum te sanctorem probes: quod si feceris, omnes Ecclesiarum Bibliothecas damnate cogitis; vix enim unus aut alter invenitur liber, qui ista non habeat. Quippe vix ulla reperire erat Hieronymi ætate exemplaria, quæ non vel ab Origene, vel à Luciano, vel ab Hefychio fuissent correctæ. Cum itaque vulgata omnia exemplaria infedissent asteriscis & obelis, nec ulla fere essent in usu, quam quæ tres illi castigatores emendaverant, sequitur ita distinctos fuisse ipsorum Codices. Cujus discriminationis quosdam assignare par est auctores, præterquam Lucianum ipsum, & Hefychium, quod ab Origene
 C primum fuerat inventum imitantes postmodum & excolentes? Quin & ad Editiones quoque Latinas pervenit ejusmodi *scilicet* nam Hieronymus in Epistol. 89. ad Augustinum, cap. 6. Latine suæ *novu* interpretationi asteriscos quoque & obelos sese addidisse testatur.*

Ex his porro Græcis editionibus, vel ea nempe quæ erat in Hexaplis, sive Eusebiana, vel Luciano, vel Hefychiana, hodiernæ nostræ omnes videntur prodisse: hac enim, ut ait Hieronymus, trifaria varietate totus orbis compugnabat; Vulgata vero omnium inquinatissima pene obsoleverat. Cum autem in Veteres illas magnam constet investam esse confusionem ex librariorum oscitantia, dum vel obelorum & asteriscorum notationem negligunt, vel eos suis non adscribunt locis, negari non potest impuras esse recentiores Editiones *novu* & vitiatas, ut pote quæ ex antiquis illis prodierunt. Nam etiam si profectæ
 D essent ab Hexaplis, in quibus scribit Hieronymus fuisse *Septuaginta emendata & vera exem-* Hieron. in *pluribus*; additamenta certe Theodotionis, quæ cum reliquo contextu, obliteratis asteriscis, *stat. 38.* ad nos transmissa sunt, editionem adulterant & corrumpunt.

CAPVT TERTIVM.

ORIGENIS SYNTAGMATA.

Capitis tertij partitio.

GEMINA sectione absolvitur istud caput: Priore singula Origenis Syntagmata, quorum memoria superest, enumerantur: altera agitur de Origenis Syntagmatis quæ extant, deque vetustis libri *novu* interpretationibus.

SECTIO PRIMA.

SINGVLA ORIGENIS SYNTAGMATA, QVORVM MEMORIA SUPEREST, ENVMERANTVR.

I. Recensentur Origenis Syntagmata ab Eusebio commemorata. II. Ex his aliqua expenduntur accuratius; ac primum libri De resurrectione, III. *spontaneis*, IV. De martyrio, V. Dialogi, VI. Epistole, VII. Interpretatio Sbraicorum nominum Novi Testamenti, VIII. Liber De oratione, IX. Disputationes adversus Hereticos, in hisque *Parvus* Labyrinthus. X. Quæritur quid sint Origenis Monibilia, & quid ipsius pro se Apologia à Vincentio Bellovacensi commemorata. XI. Philocaliam quoque in Origenianorum operum censu ponimus.